

KULTURMINNEPLAN

Kvitsøy kommune

Utkast til formannskapet
20.11.2018

KULTURMINNEPLAN

Innholdsfortegnelse

1.	En framtid med fotfeste	5
1.1	Hvorfor ta vare på kulturminner?	5
1.2	Kvitsøy	6
1.3	Kulturminnevern og innbyggerinvolvering	7
1.4	Avgrensning av planen	7
1.5	Mål med kulturminneplanen	8
1.6	Planprosessen og arbeidsmetode	8
1.7	Definisjoner	9
2.	Fornminner – automatisk freda kulturminner	11
2.1	Fornminner på Kvitsøy	11
.	Steinkorset og St. Clemens kirkeruin	11
.	Bosetting og aktivitet på Kvitsøy	12
.	Arkeologisk utgravning på Kvitsøy	13
.	Krågøyvågen	13
.	Kvitsøy kirke med inventar	13
3.	Kulturminner under vann	17
4.	Verneverdige kulturminner	20
4.1	Samferdsel og kommunikasjon	20
.	Gamlekaia og pakkhuset	20
.	Venterom på Vollsøy kai	21
4.2	Fyr og sjøfart	21
.	Kvitsøy fyr	21
.	Vippefyret	22
.	Trafikksentralen	22
.	Seilingsmerker	22
.	Straumsund	23
.	Fortøyningsringer	24
.	Kvitsøy I	24
.	Melingsbåt	24
4.3	Fiskeri- og hummernæring	25
.	Hummerparkene	25
.	Fiskemottaket og humtermuseet	26
.	Hummerhyttene i Ternøy	27
4.4	Kulturlandskapet og landbruk	28
.	Holmene og kulturlandskapsprisen	28
.	Piggsteingjerder	28
.	Kystlandskapet vest i øynå	28
4.5	Tekniske og industrielle kulturminner	29
.	Kultursti Krågøy og Hestholmen	29
4.6	Kulturminner fra krigen	29

.	Forsvarsverket	29
.	Tyskerbadet	31
.	Sykehuset	31
4.7	Bygninger, hus og naust	31
.	SEFRAK-registeret	31
.	Lauritz Haaland huset	32
.	SEFRAK A bygg på Kvitsøy	32
.	Fyrvokterboligen	34
.	Byggeskikkpris	35
4.8	Kulturmiljø	35
.	Hensynssone bevaring Ydstebo	36
.	Hensynssone bevaring Leiasundet	36
.	Hensynssone bevaring Haganes	37
.	Privat innsats	37
5.	Oppsummering og sammendrag	38
6.	Tiltaksplan	39
7.	Kildehenvisning	43
8.	Vedlegg; Liste over arkeologiske kulturminner på Kvitsøy	45
.	Vedlegg; Tidslinje førreformatorisk tid	49

1. En framtid med fotfeste

Hvilke kulturminner finner man på Kvitsøy, og på hvilken måte ønsker man å ivareta og bruke kulturminnene videre?

Dette er to viktige spørsmål som har vært et utgangspunkt i utarbeidelsen av Kvitsøy kommunes kulturminneplan.

Det er første gang Kvitsøy kommune skal utarbeide en egen plan for kulturminner. På den måten kan man si at utgangspunktet for arbeidet med kulturminneplanen er blanke ark. På samme tid er det mange forminner som allerede er automatisk fredet, og både museet, historielaget og kulturavdelingen har arbeidet med kulturminner på mange ulike måter allerede. En viktig del av arbeidet er å samle dette i kulturminneplanen, og samtidig er det nå politikere, historielaget og innbyggerne på Kvitsøy skal ta en beslutning om hva som skal vurderes som kulturminner vi skal ta vare på for fremtiden. I et slikt arbeid må man huske at kulturminner, både gamle og av nyere art, er ikke fornybare ressurser og uerstattelige kilder til kunnskap og opplevelse (Miljøverndepartementet 2013). Det er derfor viktig å gjøre grundige vurderinger av hvilke kulturminner som skal være med å fortelle historien om Kvitsøy.

Det som har vært før er med på å definere det som er nå og det som skal komme i fremtiden. Gjennom å bevare de kulturminnene som danner en fellesskapsfølelse og tilhørighet og som ivaretar øyas særpreg velger man å skape en framtid med fotfeste.

1.1 Hvorfor ta vare på kulturminner?

Kulturminneloven definerer kulturminner som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø. Men man tar ikke vare på kulturminner bare fordi de er gamle spor etter fortiden, man tar vare på dem fordi de betyr noe for oss og gir noe tilbake. At et kulturminne kan skape tilhørighet og felleskap i et lokalsamfunn er en viktig verdi. Kulturminner tilegnes ulike verdier som at de kan være kilder til identitet, kunnskap og dokumentasjon, ha en bruksverdi eller være kilde til opplevelser.

Kulturminnelovens formålsparagraf sier: Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.

Overordnet mål i kommuneplanen og for kommunen er at «Kvitsøys særpreget og kvaliteter som bærekraftig og levende kystsamfunn skal bevares». Kulturminnene vil være en betydning for øya sine særpreget og kvaliteter og angi en felles tilhørighet og identitet.

Vi kan lære mye av å studere kulturminner og de kan gi oss kunnskap om hvordan mennesker har levd her før oss. De kan gi oss en bedre forståelse av samfunnets utvikling og hvordan blant annet tradisjoner, byggeskikker og næringsgrunnlag er videreført.

Kulturminner har også en bruksverdi og er viktige miljøressurser. Å ta i bruk eksisterende bygningsmasse fremfor å bygge nytt har større fokus i samfunnet nå enn før. Kulturminner kan også være kilde til opplevelse. Å besøke et kulturminne og lære mer om historien det forteller kan gi oss en god opplevelse. Det kan generere bestemte følelser i oss som nysgjerrighet, stolthet, tilhørighet, felleskap og forståelse.

Disse verdiene identitet og tilhørighet, kunnskap, opplevelse og bruk er gode grunner til å ta vare på kulturminner og vektlegges ofte i en vurdering av hvilke kulturminner som skal tas vare på for ettertiden.

1.2 Kvitsøy

Kvitsøy er en øykommune som ligger ute i havgapet mellom Randaberg og Karmøy. I dag består Kvitsøy av noen større øyer forbundet med bruer som danner «hovedøya» Kvitsøy. Rundt Kvitsøy finner man mange mindre øyer, holmer og skjær. Det sies at det finnes like mange holmer og skjær rundt Kvitsøy som dager i året.

Området på og rundt Kvitsøy ble tidlig bosatt etter istiden. Kulturminnene man finner på øya spenner derfor over et langt tidsperspektiv helt fra folkevandringstiden og opp til moderne tid. Samfunnet har vært gjennom ulike endringer som har påvirket hvordan menneskene på Kvitsøy har levd, livnært seg og styrt samfunnet. Opp gjennom de moderne tidene har Kvitsøybuen hovedsakelig livnært seg av fiske og jordbruk, og som fremdeles den dag i dag er aktiviteter som preger øysamfunnet.

I dag er det Ydstebøhavn som er Kvitsøys «sentrum», men Leiasundet har tidligere hatt rollen som øyas hovedsted og er i dag ett av de to tettstedene på Kvitsøy.

Daglig går det 10 avganger fra Kvitsøy til Randaberg på fastlandet. Innbyggerne er vant til pendlerlivet og har helt siden 1870 hatt rutebåt som forbinder øya med fastlandet (Kvitsøy historielag 2017). I nær fremtid vil samfunnet på Kvitsøy gjennomgå en større endring som følge av tunnelprosjektet RogFast med undersjøisk tunnel som vil gjøre Kvitsøy landfast med Randaberg og Bokn. Fastlandsforbindelse vil by på både muligheter og utfordringer for Kvitsøybuen og det er viktig at man gjennom denne kulturminneplanen tar beslutninger for vern av kulturminnene på Kvitsøy.

1.3 Kulturminnevern og innbyggerinvolvering

I kulturminneloven defineres begrepet kulturminner som «alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til».

Et objekt i kraft av seg selv er ikke et kulturminne, men mennesker kan tillegge et objekt verdier, mening og tro som omdanner et objekt til et kulturminne. Ettersom at mennesker har ulike verdier, tankesett og tro vil oppfatningen av hva som er et kulturminne derfor være subjektivt.

I et lokalsamfunn har man likevel noen fellesnevnerer for hva som danner vår felles kulturarv i lokalmiljøet. For eksempel objekter, landskap eller tradisjoner som knyttes til lokalsamfunnets felles levesett eller kollektive historie på stedet.

For å danne et inntrykk av hvilke kulturminner som er representative for Kvitsøys lokale kulturarv er det viktig å samle innbyggerne for å få innspill til hvilke objekter innbyggerne i fellesskap ønsker å ta vare på. Involvering fra innbyggerne, politikere og historielaget sammen med administrasjonen i kommunen har derfor vært en viktig forutsetning for å lage en god kulturminneplan. Arbeidet har hatt egen arbeidsgruppe bestående av representanter fra politikerne, historielaget, innbyggerne og administrasjonen. I tillegg har elevene ved skolen tegnet sitt Kvitsøy og vist frem kulturminner på denne måten. Barn og unges representant har uttalt seg og det er avholdt åpent informasjonsmøte om kulturminneplanens innhold og utvelgelse.

1.4 Avgrensning av planen

Kulturminner kan være materielle og immaterielle. Materielle vil si fysiske objekter som eksempelvis bygninger, gravhauger, flintøkser og bunkerser. Immaterielle vil for eksempel være sanger, dikt, historier og håndverk. Denne kulturminneplanen tar for seg de materielle kulturminnene på Kvitsøy. Det gjelder både kulturminner i form av objekter, kulturlandskap og kulturmiljøer. Dette for å gjøre en naturlig avgrensning og for å komme i mål med arbeidet. Immaterielle kulturminner har en noe annerledes form i innsamling og arbeid, og er lagt inn som et eget tiltak knyttet til denne planen.

Mål for arbeidet med kulturminneplanen:

- Samle en oversikt over alle automatiske fredet, vedtaksfredede kulturminner og eksisterende verneverdige register og allerede etablerte kulturminnearbeid.
- Utvelgelse og oversikt over, og informasjon om, verneverdige kulturminner på Kvitsøy som skal tas vare på for fremtiden.
- En tiltaksplan for kulturminner som kartlegger behov for videre arbeid, bruk, vern, formidling og som skisserer hvordan disse skal tas vare på for fremtiden.

1.5 Mål med kulturminneplanen

Målet med selve kulturminneplanen er å få en oversikt over og fokus på Kvitsøy sin felles kulturarv. Den skal oppleves som en felles identitet som gir et godt grunnlag og fotfeste for videre utvikling, i tråd med kommuneplanens overordnede målsetning om å bevare «Kvitsøys særpreg og kvaliteter». Kulturminnene skal i tillegg gi kunnskap, forståelse og opplevelse av Kvitsøy sin kulturarv.

Målet for arbeidet med kulturminneplanen er tredelt. Det første er å skaffe en god oversikt over eksisterende kulturminner som allerede har en fredning eller vern som kulturminne, og samle disse. Sammen med allerede etablerte samarbeid og arbeid knyttet til kulturminnene. Slik som for eksempel partnerskapet «En kjede av fyr» som består av et Rogalands nettverk for sju fyr og to museum, for ivaretagelsen av historien og opplevelsen til Kvitsøy fyr.

Det andre er å skaffe en oversikt over aktuelle nyere tids kulturminner og gjøre et utvalg over hvilke som tas med som verneverdige kulturminner inn i denne planen. Det er både kostnads- og ressurskrevende å ivareta kulturminner så det er ikke et mål å ta vare på alle. På Kvitsøy finnes mange kulturminner og vi kan ikke verne hele øya, vi må passe på at det er plass til fremtiden og at kommende generasjoner har plass til å sette sine egne spor. Arbeidsgruppen for kulturminneplanen har gjennom planprosessen foretatt et valg av hvilke kulturminner som er viktig å ta vare på i Kvitsøy kommune og som er representative for lokalsamfunnet.

Når det er foretatt valg av hvilke kulturminner som skal tas med i planen skal det videre vurderes hvordan man skal ta vare på kulturminnene i forhold til både kunnskap, opplevelse og praktiske tiltak. Kulturminneplanen skal inneholde en tiltaksplan hvor enkelte av de verneverdige kulturminne blir listet opp med behov for tiltak med informasjon som fastsetter tidsplan, økonomi og ansvar. Det er ulike måter å ivareta kulturminner på og tiltaksplanen har både fokus på forvaltning, formidling og praktiske tiltak. Det viktigste er at tiltaksplanen følges opp i den årlige økonomiplanen i kommunen. En god tiltaksplan er det tredje målet med dette arbeidet.

Hovedmål: Kulturminneplanen skal gi en oversikt og et fokus på Kvitsøy sin felles kulturarv. Den skal oppleves som en felles identitet som gir et godt grunnlag og fotfeste for videre utvikling, i tråd med kommuneplanens overordnede målsetning om å bevare «Kvitsøys særpreg og kvaliteter». Kulturminnene skal i tillegg gi kunnskap, forståelse og opplevelse av Kvitsøy sin kulturarv.

1.6 Planprosessen og arbeidsmetode

Riksantikvarens prosjekt Kulturminner i kommunen (KIK) er en nasjonal satsning for å styrke den kommunale kompetansen om kulturminner og skaffe en oversikt over verneverdige kulturminner i hver enkelt kommune (www.riksantikvaren.no). Målsetningen er at innen 2020 skal 90% av alle kommuner i Norge ha en egen plan som ivaretar kulturminner. Riksantikvaren

tildeler årlig økonomisk støtte til kommuner som skal utarbeide eller rullere sin kulturminneplan. Kvitsøy kommune fikk tilskudd fra Riksantikvaren til arbeid med denne kulturminneplanen.

Arbeidet med kulturminneplanen startet opp allerede i 2015 da det ble nedsatt en ressursgruppe for planarbeidet bestående av administrasjonen i Kvitsøy kommune, politikere, representanter fra Historielaget og representanter for innbyggerne på Kvitsøy. Våren 2018 kom arbeidet med kulturminneplanen i gang etter en lengre utsettelse som følge av permisjoner og mindre kapasitet i administrasjonen.

Kulturminneplanen utarbeides som en temaplan med en tiltaksdel hvor eventuelle behov for tiltak for enkelte kulturminner blir skissert opp. Kulturminneplanen følger rulleringen av kommunens kommuneplan 2018-2030 og enkelte tiltak kan vurderes tatt inn i kommuneplanens arealdel for å sikres et formelt vern.

Det ble avholdt flere møter med ressursgruppen underveis i prosessen samt befaring for å kartlegge krigsminner på Kvitsøy. Høsten 2018 ble det avholdt et åpent møte om kulturminneplanen med det formål å engasjere og informere innbyggerne på Kvitsøy om planarbeidet.

I arbeidsprosessen med kommuneplanen har Kvitsøy kommune engasjert kommunens innbyggere og næringsdrivende gjennom to folkemøter. Her har man i fellesskap kommet frem til en visjon for hvordan man ønsker å utvikle samfunnet på Kvitsøy og hvilke verdier som skal bygges videre på for å forme Kvitsøy fremover. Denne visjonen danner et grunnlag for kulturminneplanen og videre arbeid med kulturminnevern.

1.7 Definisjoner

Automatisk fredet kulturminne er fredet gjennom kulturminneloven og har en nasjonal verneverdi. Det er således et nasjonalt ansvar å ivareta disse kulturminnene og Riksantikvaren fungerer som øverste ledd i forvaltningen. Alle kulturminner som er fredet registreres inn i Riksantikvarens eget digitale register Askeladden.

Vedtaksfredede kulturminner er fredet gjennom enkeltvedtak etter kulturminneloven eller svalbardmiljøloven. Vedtaksfredede kulturminner har samme fredningsbestemmelser som automatisk fredede kulturminner jf. kulturminneloven.

Askeladden

Askeladden er Riksantikvarens eget digitale register hvor alle automatisk fredede, vedtaksfredede og SEFRAK registrerte kulturminner registreres. Her har man oversikt og kan finne informasjon knyttet til de enkelte kulturminner og kulturmiljøer. Når kommunene rullerer eller utarbeider nye kulturminneplaner skal alle vernede og verneverdige kulturminner som inngår i kommunens kulturminneplan registreres i Askeladden. Registeret favner dermed både kulturminner og –miljøer av nasjonal, regional og lokal verdi.

Vernet kulturminne kan være vernet med hjemmel i lov eller gjennom andre virkemidler. Plan- og bygningsloven gjør at kommuner i kommuneplanens arealdel kan legge til rette for bruk og vern gjennom arealformål med bestemmelser.

Et verneverdig kulturminne er et kulturminne som har gjennomgått en kulturhistorisk vurdering og er identifisert som verneverdig. Det kan være en vurdering gjort av et utvalg, et historielag eller av en enkeltperson. Verneverdige kulturminner i en kommune tas inn i kommunens kulturminneplan.

Kulturmiljø er områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Med hjemmel i kulturminneloven § 20 kan Kongen frede et kulturmiljø ut fra områdets totale kulturhistoriske verdi, uten at de enkelte elementene i miljøet er fredningsverdige i seg selv. Kulturmiljø som ikke er fredet kan kommunen i kommuneplanen fastsette at skal vernes med hjemmel i plan- og bygningsloven.

Kulturlandskap er alt landskap som er påvirket av menneskenes aktivitet gjennom tidene. Begrepet brukes særlig om jordbrukslandskapet. Bevaring av kulturlandskap betyr å bevare helheter, men helheten kan bestå av mange detaljer som har betydning. F. eks. steingjerder, gjerdeklyvere, gravhauger, naust etc. Kulturlandskap av nasjonal verdi ivaretas av Riksantikvaren, mens kulturlandskap av regional og lokal verdi ivaretas av Fylkesmannen og den enkelte kommune.

KULA

KULA står for kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse og er Riksantikvarens prosjekt for digital registrering av kulturlandskap av nasjonal verdi. KULA registreringen skal være et verktøy for kommunene slik at de kan ivareta viktige landskapsverdier i planlegging. Alle kulturlandskap som registreres gjennom KULA prosjektet legges inn i Askeladden.

Sikringssone hører med til et automatisk fredet kulturminne som nevnt i § 4 (kulturminneloven). Sammen med et fredet kulturminne hører et område rundt dets synlige eller kjente ytterkant så langt det er nødvendig for å verne det. Området fastsettes særskilt av vedkommende myndighet etter loven.

Inntil et område med sikringssone er særskilt avgrenset, omfatter det et fem meter bredt belte regnet fra kulturminnets synlige ytterkant.

Hensynssone skal i kommuneplanens arealdel i nødvendig utstrekning vise hensyn og restriksjoner som har betydning for bruken av areal. Hensyn kan markeres med tilhørende retningslinjer og bestemmelser.

2. Fornminner – automatisk freda kulturminner

Kulturminneloven er lovverket som angir hvilke kulturminner som er automatisk fredet. Disse kulturminnene blir ivaretatt på nasjonalt nivå av Riksantikvaren som arbeider med registrering og overvåkning av kulturminner på nasjonalt nivå og som registrerer disse i et eget digitalt register, Askeladden. Riksantikvaren har også 10 bevaringsprogram for å ivareta ulike type kulturminner både av nasjonal og lokal verdi og som hvert år sikrer disse økonomisk.

Hvilke kulturminner er automatisk fredet?

- Alle kulturminner som er eldre enn 1537
- Alle stående byggverk eldre enn 1649
- Alle kulturminner under vann eldre enn 100 år
- Alle samiske kulturminner eldre enn 100 år

I tillegg kan Riksantikvaren frede et kulturminne gjennom et enkeltvedtak.

(Lov om kulturminner 1979)

2.1 Fornminner på Kvitsøy

Steinkorset og St. Clemes kirkeruin

På Krossøy står et av øyas mest kjente kulturminner. Et 3,90 meter høyt steinkors ble reist her og ryktet skal ha det til at korset står like langt ned under bakkenivå.

Når steinkorset ble reist og av hvem er man ikke sikker på. Man antar at korset ble oppført i løpet av kristningstiden i Norge på 800- og 900-tallet (Baug I., hovedfagsoppgave i arkeologi, 2001). Flere av de norske kongene lot seg på denne tiden døpe. Kristningsprosessen i Norge ser man i dag synlige spor av særlig på Vestlandet hvor det ble oppført mange steinkors. Over 40 av disse steinkorsene står fremdeles oppreist (ibid).

Det knytter seg viktige historiske hendelser til steinkorset på Krossøy. Et av disse er forliket mellom Erling Skjalgsson og Olav den Hellige som er dokumentert i Snorresagaen (Pollestad 2012, andre del s. 56-57). Det antas at forliket i 1016 ble inngått ved steinkorset og de to dro fra Kvitsøy som forlikte. Like etter dette forliket samlet kong Olav Norge til et rike (ibid).

St. Clemens kirkeruin ligger like ved Steinkorset på Krossøy. Det antas at plasseringen av disse to tidlig kristne byggverkene sammen ikke er tilfeldig, og at de kan sees i relasjon til en annen.

I dag er kirken en ruin som ligger lite synlig over bakkenivå. Den lille kirken ble bygget i stein med et kvadratisk litt skjevt hovedskip og en apsis i østdelen som kor (Brendalsmo J. 2016 s. 114). Når den ble oppført og når den ble revet er usikkert.

Navnet St. Clemens stammer fra den tredje biskopen i Roma. Biskop Clemens ble sjøfarenes helgen etter sagnet som forteller at han ble druknet med et anker om halsen. I Skandinavia finner man flere kirker som er viet til St. Clemens, sjøfarenes helgen.

I 1240 vet vi at Håkon Håkonsson passerte Kvitsøy med sin flåte og hørte messe her (Birkeli, 1973 s. 163). Antakelig fra St. Clemens kirken.

Området rundt steinkorset og kirkeruinen er i dag beitemark hvor kulturlandskapet holdes i hevd av beitende sau.

Bosetting og aktivitet på Kvitsøy

De områdene som befinner seg rundt Karmøy er de områdene i Norge som først ble isfri etter forrige istid (Universitetet i Stavanger Arkeologisk museum 2018). Det var derfor naturlig at det var her det først bosatte seg folk. Vi finner derfor rester etter aktivitet og bosetting på Kvitsøy langt tilbake i tid.

Kulturminner som er eldre enn 1537 og som er fredet gjennom kulturminneloven blir tradisjonelt omtalt som fornminner. Riksantikvaren har i sitt elektroniske system Askeladden registrert flere fornminner på Kvitsøy.

Disse fornminnene finner man på Kvitsøy:

Gravminner: 3

Bautasteiner: 3

Religiøse fornminner: 3

Bosetting, gårdsanlegg og aktivitetsområder: 19

Marine/sjøfartsminner: 7

Større havneområde: 1

Disse fornminnene forteller om hvordan man levde på Kvitsøy for mange tusen år siden. De er synlige spor etter et samfunn som er veldig ulikt fra det vi kjenner til i dag.

Funn av fornminner på Kvitsøy viser til en spennende historie. Det har vært stor aktivitet her ute, noe alle de gamle bosettingsplassene og gravhaugene vitner om. Den geografiske plasseringen av Kvitsøy har gjort øya til et sentralt møtested og en viktig havneplass i

kystleia.

Et av de mest spennende funnene på Kvitsøy er funnet av restene etter et vikingsverd på Hvidding en liten avstand fra St. Clemens kirkeruin (Hernæs P. 1986). Dette er det første vikingfunnet på Kvitsøy og indikerer at det mest sannsynlig ble gravlagt en viking her. Resten av graven er aldri funnet og det antas at anleggsarbeid har tatt restene. Undersøkelsene av sverdfunnet viser at det var et forseggjort kvalitetssverd som må ha tilhørt en viking av betydning (ibid). Dette spennende funnet har man på Kvitsøy spunnet videre på og spekulert i om det har vært gravlagt en vikingkonge her, Kong Hvidding.

Arkeologisk utgravning på Kvitsøy

I 2015 ble det i forbindelse med RogFast prosjektet utført arkeologiske utgravninger på Nordbø. Her ble det utført utgravninger ved 4 bosettingssteder fra steinalderen og flere funn av redskaper, biologisk avfall og infrastruktur kan fortelle oss mer om hvordan menneskene på Kvitsøy levde og hvordan det geografiske området så ut.

Funnene gjort i utgravingsarbeidet viser at disse 4 bosettingsplassene plasserer seg i ulike tidsperioder innenfor steinalderen, både fra midten av eldre steinalder, siste del av eldre steinalder og tidlig yngre steinalder (Universitetet i Stavanger Arkeologisk museum 2018). På det største funnområdet ble det gjort funn av et kulturlag som antas å være rester etter en bosetting på 13,5 m² i diameter og med funn av to ildsteder. På to av de andre bosettingsstedene ble det også gjort funn av to hellelagt steingulv fra eldre steinalder (ca. 5700 f. kr.) som gjør boplassene helt spesielle i nasjonal sammenheng (Moëll Pedersen G., 2017). Det er svært sjeldent å finne slike gulvlag i stein på bosettingsplasser fra eldre steinalder og den nærmeste parallellen til et lignende steingulv er gjort på en enda eldre boplass på Utsira i Rogaland (ibid). I tillegg ble det på det siste utgravingsstedet gjort funn av et muligens enda eldre gulvlag fra midten av eldre steinalder da arkeologene fant det som kan være et gulv av barklag på omtrent 12 m² i diameter (Alræk Dugstad S. 2018). I barklaget ble det også funnet en del organisk materiale som frø fra urteplanter og brente og ubrente hasselnøtter som kan fortelle oss at det biologiske mangfoldet på Kvitsøy i eldre steinalder var et annet enn den er i dag.

Krågøyvågen

Fornminner kan også inngå i en større sammenheng der området i sin helhet forteller om aktiviteter, hendelser og historier. Krågøyvågen på Kvitsøy er et slikt område. Etter undersøkelser utført av Stavanger Maritime museum i 2017 valgte Riksantikvaren å anvende Kulturminnelovens § 4 til å frede hele Krågøyvågen som et større havneanlegg. Havneanlegget består av nausttufter, båtopptrekk og fortøyningsrøyser og man knytter havneanlegget opp mot historiske hendelser som har funnet sted på Kvitsøy som Kvitsøyforliket i 1016 møtet mellom birkebeinerne og baglerne i 1208 (Riksantikvaren, Askeladden). Krågøyvågen ville være en naturlig ankringsplass for større skip som kom inn til Krossøymiljøet. Mange av funnene i Krågøyvågen befinner seg i dag under vann eller er grodd igjen og derfor ikke synlige. Området gjengir derfor ikke tydelige spor etter tidligere aktivitet. Kulturminnene i Krågøyvågen kan derimot synliggjøres på en annen måte med informasjon og historien om stedet som skriftlig materiale.

Kvitsøy kirke med inventar

Den nye kirken på Kvitsøy ble først omtalt som Nøstvold kirke og er nevnt i Stavangers geistlige jordbok i 1591 hvor den står oppført som en av kirkene som det ble betalt skatt til (Lindanger B. 2009 s. 170). I og med at det ble krevd inn skatt til kirken kan man tenke seg at kirken på dette tidspunktet stod ferdig til bruk.

I 1620 laget Lauritz snekker en altertavle til kirken (Lunde E.P. 2003). Altertavlen er en triptyck i renessansestil laget i solid furumaterial. Etter kirkeregnskapet å dømme er denne mest sannsynlig malt av kunstneren Godtfried Hendtzschel. Utenom altertavlen fikk Lauritz snekker også laget en prekestol og en skriftestol. Skriftestolen er ikke lenger bevart. Disse ble laget i løpet av 1620-årene (ibid).

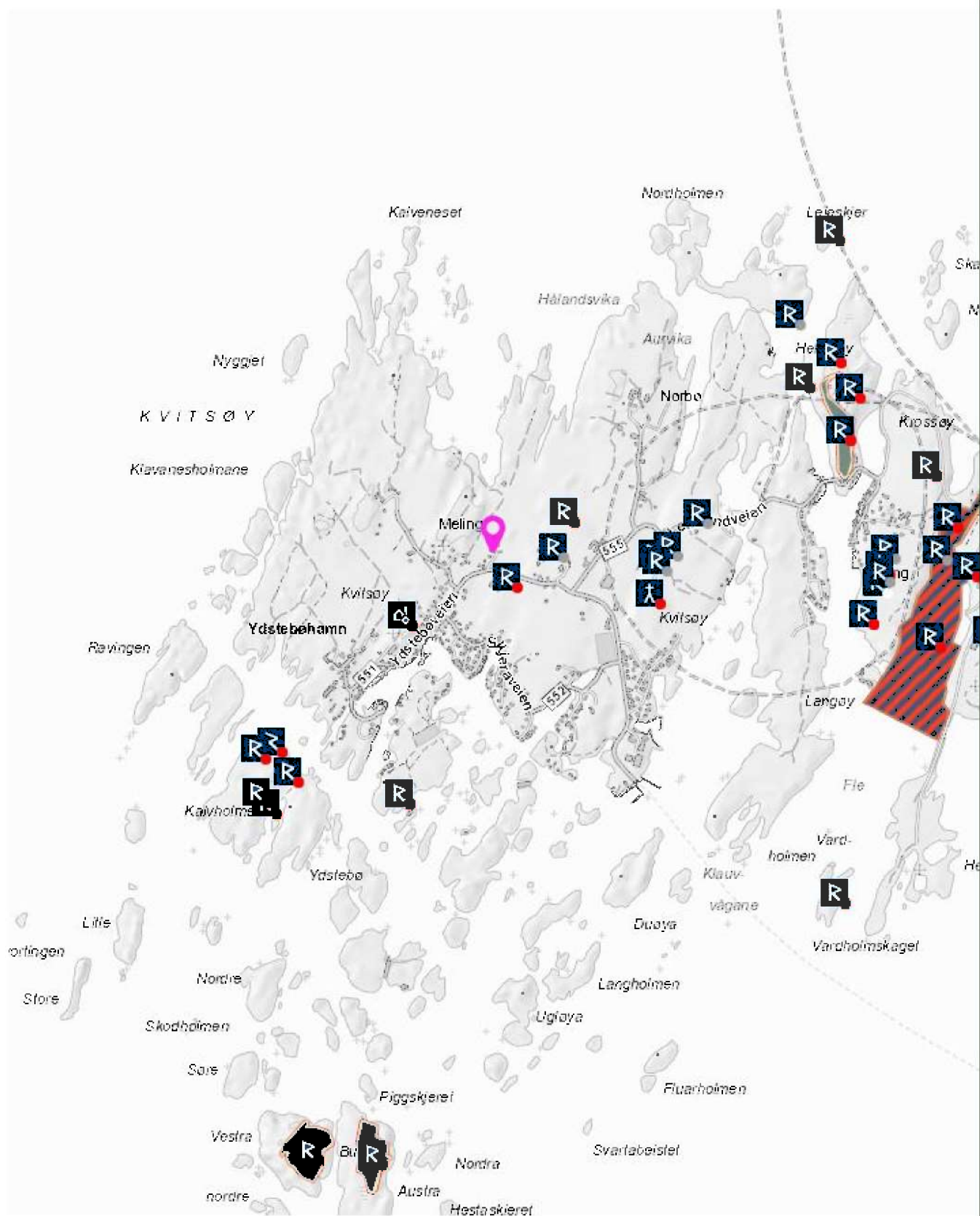
Et av de mest særpregede elementene i kirken er den flotte døpefonten i kleberstein som opprinnelig har stått i den gamle St. Clemes kirken.

Kirkebygget og kirkeinteriøret har vært gjennom mange endringer og utbygninger siden kirken ble oppført. Man antar at tømmerveggene i langskipet er de eneste bygningselementene som er originale fra da kirkebygget ble oppført i slutten av 1500-tallet. I 1647 ble det malt rankedekor på disse tømmerveggene (Lexow J. H. 1991). Dette dekorarbeidet ble antakelig utført av Gottfried Handtzschel, og det antas at det også var ham som dekorerte prekestolen i kirken som fremdeles er bevart (Riksantikvaren, Lexow J. H. 1951).

I et restaureringsarbeid utført under ledelse av arkitekt Waldemar Hansteen og som ble avsluttet i 1951, ble rankedekoren og interiøret i kirken gjenfunnet og tilbakeført til sitt opprinnelige utseende fra 1620-årene (Lunde E.P. 2003).

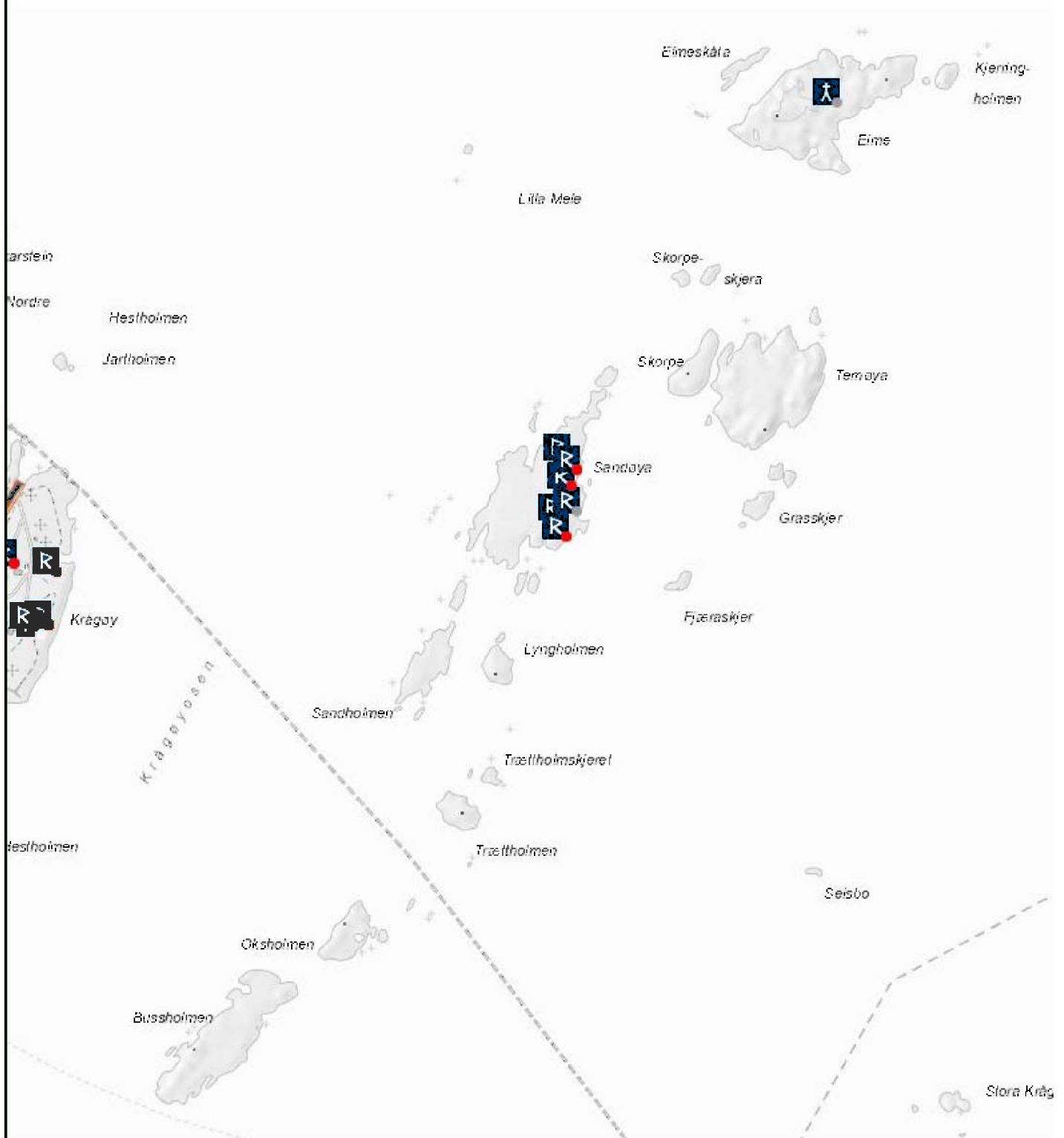
Den originale altertavlen i renessansestil ble i 1902 ført over til Norsk folkemuseum på Bygdøy hvor den stod lagret i arkivet for bevaring. Etter mange forsøk på å få altertavlen tilbakeført til Kvitsøy kirke fikk menigheten gjennomslag og altertavlen ble tilbakeført i 2002. Kirkeinteriøret fremstår derfor i dag som en komplett helhet.

Kirken er fredet både med interiør og eksteriør etter kulturminneloven. I 2017 startet et større rehabiliteringsprosjekt på kirkebygget som omfatter store deler av kirkebygget og som skal gjennomføres i flere trinn over en tidsperiode på ca. 10 år.

 Kirkested

 Arkeologisk minne

 Bebyggelse, infrastruktur

 Arkeologisk minne

3. Kulturminner under vann

Kulturminner som befinner seg under vann går inn under et eget fredningsvern i Kulturminneloven § 14. Staten skal ha eiendomsretten til mer enn hundre år gamle båter, skipsskrog, tilbehør, last og annet som har vært ombord eller deler av slike ting når det synes klart etter forholdene at det ikke lenger er rimelig mulighet for å finne ut om det er noen eier eller hvem som er eier.

Områdene rundt Kvitsøy har gjennom mange århundrer vært en viktig skipsleie. Helt tilbake til vikingtiden har Kvitsøy hatt en viktig rolle og vært et sentralt knutepunkt for skipsfarten. Det har derfor naturlig nok forekommet flere skipsforlis i dette området opp gjennom tiden. Noen av forlisene kjenner vi til gjennom skriftlige kilder eller gjennom funn under vann. Disse har spennende historier knyttet til lasten, forliset og bergingsprosessen og alle er de viktige kulturminner som ivaretas som en del av skips- og forlishistorien.

Det lidet barn Jesus oc St. Antonius Van Pandua

Denne skuta er et av de mest kjente forlisene utenfor Kvitsøy. I 1692 var den på vei forbi kvitsøy da den forliste i skjærgården. Skuta kom fra Genova og hadde lastet i Cadiz i Spania (Bakkevig E. 2008 s. 239). Hvor den var på vei vet vi ikke. Rådstueprotokollene i Stavanger gir oss et innblikk i hva skipet fraktet. Lasten var rikholdig og bestod av handelsvarer som kaffe, ull i sekker, olje, farge, såpe, brennevin og rikeslig med penger og sølvbarrer (ibid).

Heldig for mannskapet om bord på skuta ble alle reddet sammen med noe av lasten.

Stadt Haarlem

Dette var en hollandsk galiot som i mars 1677 forlot Amsterdam lastet med sild, salt og stykkgoods (Bakkevig E. 2008 s. 237). Galioten var på vei til den tyske havnen Kolberg da en kraftig storm førte til at kapteinen besluttet å søke nødhavn langs norskekysten. De fikk los ved Kvitsøy og skulle tas med inn mot havn da det gikk galt. Stadt Haarlem støtte inn i et skjær ved Varholmen ved søre innseiling til Ydstebøhavn og sank. Det ble ikke reddet noe av verdier fra vraket(ibid).

I juni 1968 ble vraket funnet av to sportsdykkere som i utgangspunktet lette etter vraket av Det lidet barn Jesus oc St. Antonius Van Pandua (Bakkevig E. 2008 s. 237). Da funnet ble nærmere

Kjente skipsforlis rundt Kvitsøy eldre enn 100 år:

Det lidet barn Jesus oc St. Antonius Van Pandua, 1692

Stadt Haarlem, 1677

Kosmos, 1920

Halvdan I, 1957

Grom, 1948

Dagny, 1899

Brittannia, 1875

Anitra, 1917

undersøkt fant man mye keramikk, personlige gjenstander fra mannskapet og rundt 1000 kritt Piper (ibid).

Britannia

Britannia var en tysk trebrigg bygget i 1840 (Bakkevig E. 2008 s. 243). Briggen var 28. januar 1875 på vei fra Hartlepool til Christiania lastet med murstein og koks. Nattestid grunnstøtte Britannia på Kvitsøy, ikke langt fra fyret. Man vet ikke mye om forliset annet enn at skuta sank og mannskapet ble berget (ibid).

Dagny

Lastet med kull og med en besetning på 5 var skuta Dagny på vei fra Dyssart til sin hjemby Stavanger med avreise 26. februar 1899 (Bakkevig E. 2008 s. 249). 01 mars var skipet kommet like inn mot Skudefjorden og Kvitsøy. Stadig tykkere tåke gjorde at mannskapet ikke fikk øye på verken Kvitsøyfyret eller Skudenesfyret. Like ved Eimeskjær grunnstøtte Dagny og mannskapet på 5 kom seg om bord i livbåt og endte opp på Rennesøy neste dag (ibid).

Dagny er senere funnet under sjøen nord for Eimeskjær (Bakkevig E. 2008 s. 250). Sammen med skipsrestene ble det funnet kullklumper og to ankere (ibid).

Anitra

Denne skuta i tre fraktet kull under 1. verdenskrig (Bakkevig E. 2008 s. 253). Egentlig var skutetiden over men ettersom at mange fartøy ble torpedert under krigen ble alt som kunne flyte og lastes tatt i bruk til å frakte blant annet kull som da var en mangelvare i flere land (ibid).

29. juli 1917 var Anitra på vei med kull fra Newport Mon. til Kristiania (Bakkevig E. 2008 s. 253). 20 mil nord for Kvitsøy ble skuta torpedert. Heldig for mannskapet om bord oppdaget de torpedoen og gikk klar av første torpedo og fikk berget seg over bord før neste torpedo traff. Mannskapet kom seg i land med de to livbåtene på Tananger (ibid).

Kosmos

Et annet skip som også fraktet kull var Kosmos. 7. mars 1920 var jernskipet Kosmos på vei fra Lyndhaven til Korsør med en last på 1900 tonn kull og tre automobiler (Bakkevig E. 2008 s. 255). I kuling og regntåke endte skipet opp med å støtte grunn i et skjær sør for Kvitsøy. Skipet satt seg ikke fast og grunnstøtte flere ganger før det til slutt ble stående i sundet sørvest for Flatholmen. På lokalt folkemunne heter sundet Kosmosgrunnen (ibid).

Grom

Grom var et lasteskip i stål med damp som hørte til i Oslo (Bakkevig E. 2008 s.272). Skipet ble bygget i 1904. Under 2. verdenskrig ble det brukt av tyske soldater i Oslo men ble kort tid senere levert tilbake til rederiet i Moss og ble videre brukt som lasteskip (ibid).

11. november 1948 var Grom på vei fra Rekefjord til Møre lastet med titanmalm (Bakkevig E. 2008 s.272). Da skipet hadde passert Jæren oppdaget maskinisten at det lakk vann inn i maskinrommet, og det i en stor fart. Mannskapet ble beordret ut i livbåter. Grom sank sørvest for Kvitsøy og årsaken til forliset ble konkludert med skrogsvikt (ibid).

Halvdan I

Halvdan I ble bygget i tre i 1895 og var en «engelsk kutter» som ble innkjøpt til Norge i 1913 (Bakkevig E. 2008 s.279). Lastet med sild var Halvdan I på sjøen 11. mars 1957. Hvor den kom fra og skulle til er uvisst. Sikkert er det at den begynte å ta inn vann og sank ved Eime øst for Kvitsøy (ibid).

4. Verneverdige kulturminner

Vurderingen av hva som kategoriseres som et verneverdig kulturminne vil være ulik ut i fra øyet som ser. Ofte vil noen kulturminner utpeke seg som helt klare verneverdige kulturminner ut i fra en felles verdivurdering. Andre kulturminner kan det strides om og enkelte personer kan ha motstridende meninger om verdien av kulturminnet. De kulturminner som tas med som verneverdige i denne kulturminneplanen betraktes som felles kulturminner for innbyggerne på Kvitsøy og som har en særegen verdi for lokalsamfunnets felles historie og identitet.

Kulturminner som tas inn i en kulturminneplan som verneverdige vil ha ulik tilstand og behov for tiltak. Tiltaksdelen vil på lik linje med behov for vedlikehold ta for seg muligheter som knytter seg til formidling, kunnskapsutvikling og bruk. Noen verneverdige kulturminner vil tas med videre i kommunens arealdel og kartfestes som vernet gjennom hensynssone bevaring. Å kunne vise til at kulturminnet er vernet som hensynssone bevaring vil gi private eiere større muligheter for støtte av kulturminnemyndigheter.

På Kvitsøy har man flere bygninger, anlegg, miljøer og gjenstander som fellesskapet betegner som kulturminner av verneverdi.

4.1 Samferdsel og kommunikasjon

Gamlekaaien og pakkhuset

I 1870 får Kvitsøy dampbåtssamband med Stavanger (Rennesøy, Mosterøy og Kvidsøy heradstryra 1981 s. 126). Dampbåten i Skudesnesruta var et viktig transportmiddel for innbyggerne på Kvitsøy, og da det skulle bestemmes hvor på øya dampbåten skulle legge til ble det mye frem og tilbake hvor det var uenighet mellom innbyggerne austiøynå og innbyggerne vestiøynå (Rennesøy, Mosterøy og Kvidsøy heradstryra 1981 s.146-150). Frem til saken om brygge og landfast samband var opp i Heradsstyret i 1884 ble dampbåten i Skudenersruta bordet fra en liten båt utenfor Krågåyvågen (ibid).

I 1885 bygde folket på Hviding-gårdene brygge ved Leiasundet som dampbåten la til ved (Rennesøy, Mosterøy og Kvidsøy heradstryra 1981 s.146-150). Det var nok tenkt slik at der dampbåten la til ble et naturlig sentrum på Kvitsøy. Da havnevesenet ville bygge steinkai i Ydstebøhavn gikk heradsstyret med på dette og kaien i Ydstebøhavn stod ferdig i 1913. Hans Knudsen Høie var ferjemann i Ydstebøhavn både for folk og varer. Det gikk noen år før rutebåtene turte gå inn gjennom det smale innløpet til kaien i Ydstebøhavn. Den første som våget seg gjennom var daværende dampbåt «Rogaland» med kaptein Harald Olsen (ibid).

Etter hvert ble det nettopp slik at Gamlekaaien i Ydstebøhavn dannet et naturlig sentrum for øya. Gamlekaaien ble blant annet brukt som fortøyningskai for bøndene som fraktet sauene ut på beite i holme med båt. Trappen på venstre siden av gamlekaaien ble brukt til ilandstigning for dyrene og var en viktig del av infrastrukturen på gamlekaaien.

I 1953 ble det bygget eget pakkehus på Gamlekaien. Her ble posttransport til og fra Kvitsøy håndtert. Det stod montert en krane på kaien som ble brukt til å losse varer inn og ut av båtene. Kranen står i dag til oppbevaring i fiskemottaket på Grøningen. Pakkhuset ble i senere tid benyttet til oppbevaring og lager for teknisk driftsavdeling i Kvitsøy kommune.

Venterommet på Vollsøy kai

På Vollsøy kai har det tidligere vært oppført ulike venterom på kaien. Skur og brakker. I 2011 ble det bygget et nytt og litt annerledes venterom på kaien. Det arkitekttegnede bygget av Tommie Willhelmsen er blitt et lite signalbygg på øya som ønsker innbyggere og besøkende velkommen til Kvitsøy. Det skiller seg ut blant alt det maritime og er et bygg som oppleves som et trygt skall. De skrå veggene i ulike vinkler skjærer og gir reisende ly for vind og vær uavhengig av vindretningen. Venterommet representerer også ferjetrafikkens historie som er sentral for Kvitsøysamfunnet som har vært avhengig av ferjesamband siden den første ferja «Skjord» gikk i rute til Kvitsøy fra 1870 (Kvitsøy historielag, 2017).

4.2 Fyr og sjøfart

Kvitsøy fyr

Historien til Kvitsøy fyr starter allerede i år 1700. Det sies at Morten Henrik Pettersen havnet i havsnød ute i Boknafjorden og ga et løfte til seg selv at lot Gud han komme levende i land, skulle han sørge for at det ble fyrlys på Kvitsøy. Og slik ble det (Rennesøy, Mosterøy og Kvitsøy heradstyra 1981 s. 263-265).

Det første fyret var en enkel trekonstruksjon. Det var et vippefyr med en skål for glødekull på toppen. Det var Morten Henrik Pettersen som administrerte vippefyret og han tok etter hvert tilnavnet Von Fyren (Rennesøy, Mosterøy og Kvitsøy heradstyra 1981 s. 263-265).

Fyret på Kvitsøy var et omdiskutert tema og skapte mye politisk støy både før og etter det ble oppført. Skipsruta langs Kvitsøy var en trafikkert internasjonal handelsrute og det hendte ofte at lasteskip forliste langs leden og både mannskap og lasten gikk tapt (Stavanger kommune, 1956). Det var derfor stort behov for å sette opp et fyrlys her. Like før 1700 ble det en stadig sterkere opinion for å gjøre farleia tryggere. Det var derfor stor glede over å endelig få et fyr på Kvitsøy som skulle lede lasteskipene til trygge farvann. Men ikke alle var like begeistret for fyret. Bergensborgerne fryktet at fyret skulle føre skipstrafikken inn til Stavanger og Karmsundet fremfor å gå direkte til Bergen. 2 år etter at fyret ble satt opp forlangte derfor bergensborgerne med kong Fredrik 4. med på sin side at fyret straks skulle rives. De møtte sterk politisk motstand mot å rive fyret og ¾ år etter ordren om å rive fyret ble det sendt ut et nytt kongebrev om at fyret skulle reises på nytt. I 1703 lyste igjen fyret i vintermørket (ibid).

Senere ble det igjen satt inn politiske krefter, med den kjente Stavangerborgeren Aleksander Kielland i spissen for å modernisere Kvitsøy fyr (Stavanger kommune, 1956). I 1815 kjørte

staten fyret og fyrlykta og i 1829 ble fyret bygd om til et innelukket blussfyr på et steintårn (Rennesøy, Mosterøy og Kvitsøy heradsstyra 1981 s. 264). Da fyret i 1853 ble ytterligere påbygd til dagens høyde på 25 meter fikk fyret også linseapparat med oljelamper. I 1901 ble fyret automatisert med lynblinkapparat som gir en rekkevidde på 18,5 nautiske mil (ibid). I dag er Kvitsøy fyr i Kystverkets eie og det eldste fyret i Norge som fremdeles er i bruk. Fyret ble i 1998 vedtaksfredet av Riksantikvaren.

Vippefyret

Vippefyret som nå står like nedenfor fyret på Kvitsøy ble i 2005 satt opp igjen som en kopi av det originale vippefyret fra 1700. Vippefyret representerer fyrhistorien til Kvitsøy og selv om vippefyret som står der i dag er en kopi er det et viktig kulturminne for innbyggerne. Det ble innviet med en flott markering som Kvitsøys tusenårssted og hver nyttårsaften inviterer ordføreren alle Kvitsøybuer med på fakkeltog opp til vippefyren for å tenne denne.

Høyden hvor vippefyret og fyret står er et værutsatt område med mye vind fra alle retninger. Slitasje på tre og mur er derfor større her enn andre steder på øya. Treverket som vippefyret består av ble i 2018 byttet ut med nytt som følge av råteskade.

Trafikksentralen

Trafikksentralen ble bygget i 2003 av Kystverket. Det står sentralt plassert på Kvitsøy like nedfor Kvitsøy fyr. Kystverket driver med overvåkning av sjøtrafikken og losformidling og Kvitsøy trafikksentral dekker området fra Jærens rev i sør og opp til Bømlafjorden.

Jarmund/Vignæs Arkitekt har utformet bygget på en flott måte. Utformingen av bygget sammen med materialvalget i grå skiferfliser gjør at det blir en naturlig del av eksisterende bebyggelse, terreng og natur. Arkitekten har utformet bygget til å ligne styrhuset på et skip med overvåkning oppe i «styrhuset». Kystverket ble tildelt Kvitsøy kommunes byggeskikkpris i 2014 for bygget. Det er et flott signalbygg og landemerke som representerer Kvitsøy's lange tradisjoner med lostjeneste.

Seilingsmerker

I sjøområdene rundt Kvitsøy ligger mange holmer og skjær som gjør det utfordrende å navigere seg inn til tryggere farvann og havneområder. Fra gammelt av ble det satt opp merking for å vise sjømenn hvor det var trygt å gå. Disse har hatt en viktig funksjon særlig fordi Kvitsøy har vært og er et kystsamfunn hvor fiske og havbruk står sentralt.

Blant de tidlige formene for sjømerking ble det brukt steinvarder malt i sort og hvitt med egne markeringer for å vise vei. Måten de var malt signaliserte på hvilken side av holmen det var trygt å gå. 3 av disse steinvardene står fortsatt igjen i områdene rundt Kvitsøy og er viktige sjømerker. Ikke bare er steinvardene flotte konstruksjoner som bærer en historie og tilfører kystlandskapet estetikk, men de representerer også trygghet.

Steinvarder på Kvitsøy

Steinvarden på Varholmen

Steinvarden nord for Leiasundet

Steinvarden i Revingen ble ødelagt etter det kraftige uværet Nina i 2015. Uværet skylte med seg hele steinvarden til sjøs. Kystverket satte i 2018 opp en ny konstruksjon kalt båke på Revingen.

I tillegg til steinvardene har Kystverket også plassert ut 4 fyrlykter som skal navigere veien inn til Kvitsøy. 3 av disse ble oppført av Kystverket i 1928 og den siste i 1954. Fyrlyktene er konstruert som små fyrtårn med en hvitmalt base og et rødmalt lyshus.

Fyrlykter på Kvitsøy

Sandholmen lykt oppført 1928

Piggskjer lykt oppført 1928

Gjerdholmen lykt oppført 1928

Kalveneset lykt oppført 1954

På samme måte som steinvardene representerer fyrlyktene en trygghet og ønsker velkommen inn til Kvitsøy. Kanskje det er nettopp derfor fyrlyktene er valgt som symbol i Kvitsøy kommunes kommunevåpen. Kommunevåpenet ble vedtatt i Kvitsøy kommunestyre i 1987 og godkjent i statsråd 26. mai 1989. Kommunevåpenet er utformet etter heraldiske prinsipper i blått med 3 fyrlykter i sølv.

Straumsund

I den trange hovedleia inn mot Ydstebøhavn kjører man gjennom Straumsund, et smalt lite sund som er bygget opp med ledeverk på begge sider av sundet. Det smale sundet ønsker deg velkommen inn til Ydstebøhavn. Her gikk all trafikk inn til gamlekaia den gang gamlekaia var hovedkai på øya med postmottak i pakkehuset. Det gikk også større dampbåter her som skulle frakte innbyggere, varer og post. Som navnet tilsier er det mye strøm i Straumsund. Fordi sundet er smalt kan fort skje at båten blir skjøvet inn i det kantete og skarpe berget. Ledeverket ble satt opp som en beskyttelse og skulle sikre at båter trygt kan ferdes gjennom Straumsund og videre inn mot Ydstebøhavn.

Ledverket antas ført opp i starten av 1960-årene av Havnevesenet. På hver side av sundet er det også satt opp lys i rødt og grønt etter gjeldende styringsregler. Lysene skal være til hjelp for å vise vei i mørket.

Fortøyningsringer

God fortøyning for båter var svært viktig i forbindelse med den store aktiviteten med fiske og sjøfart. På 1800-tallet ble det satt opp en del fortøyningsringer den gang av Merkevesenet for å sikre at det skulle være gode fortøyningssteder for næringsdrivende fartøy (Kystverkmusea V/Frode Pilskog 31.10.2018). Fortøyningsringene er festet direkte i svaberg og de stedene hvor det ikke var mulig ble det støypt betonkar som fortøyningsringene ble festet i. Fra 1922 var det Havnevesenet som overtok ansvaret for fortøyningsringene og det ble ført opp fortøyningsringer fremt til 1950-tallet (ibid). Bruken av disse utspilte sin rolle da næringsvirksomheten til sjøs fikk en nedgang, men er nå mer tatt i bruk av beøkende og innbyggere med fritidsbåter.

Fortøyningsringene er i dag ikke lenger ivaretatt av Kystverket (tidligere Havnevesenet).

Kvitsøy I

Kvitsøy I ble bygget av Christenses Båtbyggeri i Risør i 1938 og gikk i los i Skudefjorden fra 1938 og frem til 1975 (Foreningen Kvitsøy I 27.11.2016). I 1975 ble losskøyta kjøpt opp av Kvitsøy kommune og skulle brukes til skoleformål. Kvitsøy I er et viktig kulturminne i den forstand at store deler av befolkningen har kjennskap til, egne erfaringer fra og tilknytning til fartøyet. I perioder stod det svært sentralt i folks liv fordi det i tillegg til å føre los også ble nytt til andre formål som f.eks. syketransport, transport av jordmor og lignende. Frem til 2002 var Kvitsøy I i eie på Kvitsøy før den ble solgt til Tor Johannessen på Skudenes. Den er nå ført tilbake til Kvitsøy og en egen forening som er i gang med restaurering. Etter søknad fra foreningen fikk Kvitsøy I status som vernet skip (Riksantikvaren, Tor Kristian Torsvik 26.10.2016).

Kvitsøy I er en solid båt bygget i tre (Foreningen Kvitsøy I 27.11.2016). Interiøret fremstår som tilnærmet autentisk med noen endringer og den originale motoren, 40hk Rubb semidiesel står fremdeles i båten (ibid). Kvitsøy I er i dag i dårlig stand og har stort behov for restaurering (Riksantikvaren, Tor Kristian Torsvik 26.10.2016). At den originale motoren er bevart som en del av fartøyet er sjeldent og har stor verdi for fartøyets status som vernet. Sentralt i Riksantikvarens vurdering av en vernestatus for «Kvitsøy» er den lokale forankringen fartøyet har i øysamfunnet Kvitsøy (ibid).

Melingsbåt

Båtbyggeriet Meling bygde melingsbåter fra 1866 til 1973 (Ryfylkemuseet 2009 s. 38-40). Båtbyggeriet ble drevet av familien Meling og hadde den første tiden drift i et sjøhus på Melingstranden.

Båtene som ble bygget var åpne båter mellom 20 til 36 fot og ble kalt for Melingsbåter. Melingsbåten var ikke så stødig til havs som f.eks. Hardangerbåten, men fordi de ikke var så

utlagt i sidene skar Melingsbåtene bedre i vannet og gjorde at de ikke slo så mye mot bølgene (Ryfylkemuseet 2009 s. 38-40). Denne typiske fiskerbåten ble et viktig verktøy for fiskerne på Kvitsøy og i områdene rundt.

I 1907 brant båtbyggeriet på Melingstranden og driften var nede i hele 4 år etterpå (Ryfylkemuseet 2009 s. 38-40). Etter 4 år ble driften startet opp igjen av Ingvald Inge Meling i nye lokaler i et sjøhus i Naustvollvågen. Melings båtbyggeri var i drift frem til 1973 (ibid). Fremdeles er det flere Melingsbåter å se ute på sjøen. Et eksemplar av Melingsbåten står også utstilt i Kvitsøy Hummermuseum og blir av Kvitsøybuen betraktet som en viktig del av fiskerihistorien på øya.

4.3 Fiskeri- og hummernæring

Fiske og landbruk har vært de to viktigste inntektskildene for kvitsøybuen gjennom årene og gjerne i en kombinasjon (Ryfylkemuseet 2009 s. 7). Det ble fisket både sild, brisling, hummer og trålt etter reker alt ettersom sesong og tilgang på ressurser.

Fiske etter hummer var en næring som ble viktig for samfunnet på Kvitsøy. Det var andre steder i distriktet som hadde større fiske og fangst av hummer enn Kvitsøy, men Kvitsøy ble etter hvert sentral for eksporten av hummer videre ut i Europa (Ryfylkemuseet 2009 s. 20- 22). Fra ca. år 1700 ble teiner tatt i bruk for å fange hummer. Fangsten økte dermed betraktelig og eksporten av hummer ga gode inntekter. Oppkjøperne av hummer kom til Kvitsøy fra hele Europa, men på slutten av 1700-tallet ble England det dominerende markedet for norsk hummer. Den største oppkjøperen på dette tidspunktet var Groom & Son. Utover 1800-tallet ble det større oppkjøpere av hummer fra land som Frankrike, Nederland, Belgia, Tyskland og Danmark. Etter 1900 ble Chr. Bjelland & Co. det største firmaet for handle med hummer i Rogaland (ibid).

Hummerparkene

Rundt 1900 ble de første hummerparkene bygget på Kvitsøy. Hummerparkene ga mulighet for mellomlagring av hummer før videre eksport til utlandet (Ryfylkemuseet 2009 s. 21-24). Det var på denne tiden at Kvitsøy fikk sin storhetstid med eksport av hummer til utlandet.

Den første hummerparken som ble bygget på Kvitsøy var Toskaparken som ble bygget allerede i 1892 (Ryfylkemuseet 2009 s. 21-24). Den ble bygget som en åpen park i granitt. Denne parken viste seg å være dårlig konstruert og ble ikke driftet med oppbevaring av hummer. Hummere er veldig skjøre for temperatursvingninger og det ble senere bygget overtak over hummerparkene for å kunne regulere temperaturen bedre. De to neste hummerparkene som ble bygget på Kvitsøy var eid av Groom & Son og Chr. Bjelland & Co. Disse ble bygget med overbygg og var noen av de første av sitt slag i Norge (ibid).

Senere ble det bygget ytterligere tre hummerparker. De fem hummerparkene som var i drift hadde en samlet kapasitet til oppbevaring av hummer på inntil 50 tonn (Ryfylkemuseet 2009 s. 21-24). En hummerpark kunne ha en kapasitet på hele 20.000 hummer. For å kunne oppbevare slike mengder hummer ble hummerparkene bygget med en god størrelse på mellom 600 og 900 m² (ibid).

I dag er tre av hummerparkene restaurert og ivaretatt gjennom videre bruk. En av hummerparkene er restaurert opp igjen og er fremdeles i bruk som hummerpark. Den er i privat eie og blir tatt i bruk til oppbevaring av hummer som fiskes og brukes i klekkeprosjektet til vennegjengen ved Hummermuseumet. De resterende hummerparkene varierer i tilstand og noen har kun grunnmuren igjen.

Hummerparkene er en særegen bygningskonstruksjon med deler av konstruksjonen under havoverflaten. Det finnes flere hummerparker i Norge og ellers i Europa. Likevel er hummerparkene på Kvitsøy i en særstilling fordi det befinner seg så mange på et så lite geografisk område. Dette gjør at hummerparkene på Kvitsøy er av særlig interesse å ivareta. Hummerparkene representerer en sentral del av lokalhistorien til Kvitsøy som næringsdrivende med hummerekspert.

Hummerparkene på Kvitsøy

Toskaparken bygget i 1892

Groom & Son bygget i 1903

Chr. Bjelland & Co. bygget like etter 1900

Lauritz Ydstebø bygget i 1931

Rudolf Haaland bygget i 1947

Rogaland Fiskarlag bygget i 1949

(Ryfylkemuseet 2009 s. 23)

Fiskemottaket og hummermuseumet

Sjøhuset som ligger på Grøningen ble bygget av Richard Ydstebø rundt 1925 (Ryfylkemuseet 2009 s. 21-24). Det ble brukt som fiskemottak og salteri og blir i dag bare kalt fiskemottaket av lokale innbyggere. Rogaland Fiskeselslag hadde sitt mottak her og tok imot reker som ble lagt på is og pakket før det ble sendt til Stavanger. Størstedelen av all hummerfangst i Rogaland ble etter 1950-årene ført i land på fiskeselslagets mottak (ibid).

Sjøhuset på Grøningen, som i dag er Hummermuseumet er et typisk sjøhus bygget i trekonstruksjon med bindingsverk og med en grovere førsteetasje i mur. Like til høyre for fiskemottaket ble det i 1959 reist et nytt sjøhus eid av hummerekspert Otto Ydstebø (Ryfylkemuseet 2009 s. 111). Det var drift i sjøhuset frem til 1977 og da museumsnemnden i Kvitsøy kommune var på jakt etter et museumsbygg i begynnelsen av 1990-tallet var sjøhuset ute til salg. Dermed ble det slik at sjøhuset ble kjøpt opp til museumsformål i 1995. I 2000 ble det opprettet en formell samarbeidsavtale mellom Kvitsøy kommune og Ryfylkemuseet hvor Kvitsøy kommune står som eier. Hummermuseumet ble formelt åpnet av Hans Majestet Kong Harald 13. juni 2001 (ibid). I 2008 sikret Kvitsøy kommune også eierskap til fiskemottaket.

Selv om det til historien om Hummermuseet hører med et trist kapittel om brann i 2011 fremstår museet i dag som et godt ivaretatt sjøhus med flotte utstillinger som gjengir hvordan liv og virke var på Kvitsøy da hummer, fiskeri, sjøfart og landbruk var hovednæring. Etter brannen ble Hummermuseet og fiskemottaket knyttet sammen for å kunne fungere som en enhet på senere tidspunkt. Museumsbygget og utstillingene er bygget opp av Ryfylkemuseet med god hjelp av frivillige før nyåpning av Hummermuseet i 2013. Museumsgjenstandene er en viktig del av Kvitsøy's kulturarv og er med på å fortelle om livet på Kvitsøy gjennom utstillingene «båten og motoren», «hummeren – fra teine til sølvfat» og «året rundt på fiske».

I 2015 ble også hummerklekkeriet ved siden av museet åpnet og inngår som en del av hummermuseet. Her driver Hummermuseets vennegjeng med klekking av hummer for videre utsetting i sjø. Under klekkeperioden er det mulig å se de små hummerynglene og det er med på å gjøre museet mer levende.

Hummermuseet fungerer i dag både som et museum og som et slags kulturhus hvor det arrangeres åpne møter, konserter og kunstutstillinger. I en videreutvikling av museumsbygget og fiskemottaket er det tenkt å legge til rette for et kultursentrum som inviterer til en felles arena for alle kulturtilbud og –uttrykk.

Hummerhyttene i Ternøy

Da fiskere drev stort med hummerfiske bygget de seg enkle steinhytter ute i holme til å overnatte i (Kvitsøy historielag 03.03.2018). Dagene på sjøen var lange i perioden hvor hummerfiske var på det største, og for å effektivisere fisket med å slippe å ro hjem for hver arbeidsdag var det praktisk med egne overnattingshytter. Hyttene var små og bygget av stein. I veggene ble det brukt sement og en blanding av skjellsand og grus fra nære lokaliteter, trolig fra en av vågene i Sandøy (ibid). Etter mange års forfall står nå de fleste hyttene kun igjen med grunnmur og skall.

I 2018 tok Kvitsøy historielag initiativ til å bygge opp en slik hummerhytte. Elevene på Kvitsøy skole var også engasjerte gjennom prosjektet «Rydd et kulturminne» i regi av stiftelsen Norsk kulturarv.

Hummerhytta som historielaget bygger opp igjen ligger i Skorpesundet på Ternøy og ble trolig reist mellom 1920 og 1925 samtidig med en brygge rett nedenfor hytta (Kvitsøy historielag 03.03.2018). Plasseringen innerst inne i Skorpesundet var bevisst med tanke på gode havneforhold uansett vindretning. Gode strømforhold gjorde også at det var mulig å legge inntil ved brygga uavhengig av vær. Hummerhyttene representerer fiskerkulturen på Kvitsøy der hummerfiske utgjorde en viktig del av pengehusholdet i en tid på året da det var stopp i andre fiskerier. Hyttene er synlige spor etter den innsatsen og de forholdene fiskerne utsette seg for i en tid på året når vinterstormer og kulde kunne røyne hardt på (ibid). De er derfor viktige kulturminner på Kvitsøy.

4.4 Kulturlandskapet og landbruk

Holmene og kulturlandskapsprisen

Kvitsøy består av mange holmer og små skjær. Holmene og kystlandskapet er en flott naturressurs og byr på et yrende fugle- plante- og dyreliv. Ikke minst er holmene gode beiteområder for bøndene som gjennom mange generasjoner har benyttet holmene som beitemark for husdyrene.

I 2017 fikk bøndene på Kvitsøy Den Nasjonale Kulturlandskapsprisen for god skjøtsel og forvaltning av kulturlandskapet spesielt gjennom aktivt beite av sau i holme (Fylkesmannen i Rogaland). Det er en stolt tradisjon bøndene bærer med seg videre med godt samarbeid seg mellom med transport av dyrene til holme og tilsyn med beitedyrene.

Piggsteinsgjerder

De spisse piggsteinsgjerdene som man finner i kulturlandskapet på Kvitsøy er av en særegen art og tilfører en estetikk til kulturlandskapet. På kvitsøy er det lite trær og skog. Piggsteinsgjerdene er derfor veldig synlige i det åpne og flate landskapet.

Opprinnelsen vet vi lite om når piggsteingjerdene ble satt opp (Henrik Haaland m. fl. pers. medd. 2012). Under 2. verdenskrig skal visstnok tyskerne ha brukt piggsteinene fra gjerdene til å bygge opp sine anlegg på øya. Etter krigen ble steingjerdene erstattet med netting og til påler ble det mye brukt lange, smale steiner. Mange av piggsteinsgjerdene er fra tida etter krigen (ibid).

I Kvitsøy kommunes skjøtselsplan for landbruket er det lagt ned anbefalinger om å restaurere opp enkelte piggsteinsgjerder. Særlig med tanke på piggsteinsgjerdene som inngår i kulturlandskapet langs turstien vest i øynå. Piggsteinsgjerdene på Håland trekkes frem som særlig vakre i landskapet og de bør bevares som et av flere eksemplarer.

Kystlandskapet vest i øynå

Steinlandskapet som ligger vest på Kvitsøy og som hører til den gamle gården Håland har et særegent og røft preg. Et belte av svaberg strekker seg ca. 3-4 km mot sjøen fra beitelandskapet lenger inn på øya (Lindanger B. 2009 s. 412). Den fennoskandiske isbreen som lå over Skandinavia under siste istid har formet et steinlandskap med spisse steiner som minner om et øde månelandskap. Landskapet er med på å gi Kvitsøy et eget særpreg som man ikke finner så mange andre steder. Området helt ytterst mot sjøen er uberørt av menneskelig aktivitet og betegnes som et naturlandskap. Kulturlandskapet kommer lenger inn på øya med beiteområdet som tilhører omkringliggende gårdsbruk. Kystlandskapet vest på Kvitsøy inngår som en del av Vakre landskap i Rogaland og er her vurdert til et nasjonalt viktig landskap nettopp på grunnlag av dets særpreg. Området er også lagt inn som et landskap med naturtype verdi A (svært viktig

naturtype) i Kvitsøy kommunes skjøtselsplan. Kystlandskapet tas med inn i kulturminneplanen med det formål å ivareta det unike natur- og kulturlandskapet.

4.5 Tekniske og industrielle kulturminner

Kultursti Krågøy og Hestholmen

Fra begynnelsen av 1980-tallet til 2002 var de høye radiosenderne på Krågøy et sentralt kjennetegn for Kvitsøy. Disse syv sendemastene syntes godt når man så utover Kvitsøy fra fastlandet. Sammen med selve senderbygget utgjorde disse mastene «Kvitsøysenderen» som sendte ut både mellom- og kortbølger, begge deler for radio. Nå er det kun senderbygget og basene til mastene som er synlige spor etter senderanlegget. Området på Krågøy hvor sendestasjonen ligger skal disponeres av Statens vegvesen i forbindelse med utbyggingen av RogFast.

Historien om Senderbygget og sendermastene til Norkring som stod her er også en viktig historie å videreføre. I forbindelse med Småkommuneprosjektet Kvitsøy er en del av er det utarbeidet skisser for opparbeidelse av en tur- og kultursti i friområder på Krågøy og Hestholmen. Skisseprosjektet ble vedtatt i kommunestyret 12.02.2015. Her gis innspill til hvordan Hestholmen kan utformes for opplevelse, rekreasjon og som informasjonspunkt.

4.6 Kulturminner fra krigen

Forsvarsverket

Under 2. verdenskrig bygde tyskerne sterke forsvarslinjer i Rogaland og langs hele norskekysten. Forsvarslinjen skulle beskytte tyskerne mot angrep fra blant annet engelskmennene. Målene for de tyske forsvarsanleggene i Rogaland var i hovedsak å beskytte Stavanger havn og Sola flyplass (Erik Ettrup 01.10.18). Det var hæren som bygget opp og driftet de tyske forsvarsanleggene på Sola, Fjøløy, Randaberg og Finnøy. Forsvarsanlegget på Kvitsøy ble derimot bygget opp og driftet av den tyske marinen. Hæren og marinen hadde ulike strategier og formål for det tyske forsvaret og forsvarsanlegget på Kvitsøy var til forskjell fra de andre bygget over et større areal (ibid). Forsvarsanlegget på Kvitsøy ligger langs kystlinjen vest i øynå. Her kunne den tyske marinen beskytte boknafjorden og sjøveien inn mot Stavanger.

I tillegg til den tyske marinen hadde det tyske luftforsvaret også en luftobservasjonspost som stod i kontakt med Sola flyplass (Erik Ettrup 01.10.18). Flyrapporter fra 2. verdenskrig viser at det var stor flyaktivitet over Kvitsøy. Det var derfor viktig å kunne forsvare luftrommet mot britiske fiender. Luftobservasjonsposten lå på høyden Trivor like ved Kvitsøy fyr. Tyskerne hadde full kontroll over luftrommet og under 2. verdenskrig kontrollerte også tyskerne fyret på Kvitsøy (ibid). Tyskerne styrte når og hvordan fyret skulle benyttes til å lose egne tyske fartøy. Bilder fra krigstiden viser også at fyret i en periode var malt i en mørkere farge for å blende Kvitsøy i mørket. På høyden Trivor, der hvor Trafikkstasjonen ligger i dag stod det en tysk signalstasjon.

Forsvarsanlegget på Kvitsøy bestod av:

- 6 luftvernkanoner
- 4 hovedskyts styrt av marinen
- 5 lyskastere
- 1 luftobservasjonspost
- 1 lyttepost
- 1 signalstasjon

Luftrommet over Kvitsøy og området rundt ble beskyttet av 6 luftvernkanoner. En luftvernkanon bestod av en kanon som var plassert på et trefotet søylefundament i armering. Kanoninnstillingene var til enhver tid bemannet. De tyske soldatene bemannet kanonene på skift og alle kanoninnstillinger hadde en bunkers i umiddelbar nærhet til å oppholde seg i og søke tilflukt i. I tillegg til at luftvernkanonene beskyttet luftrommet over Kvitsøy fungerte kanonene også som Kvitsøys nærforsvar da disse kanonene ikke hadde like lang skytsrekkevidde som hovedskytsene (Erik Ettrup 01.10.18).

Hovedskytsene hadde en rekkevidde på opptil 20 km (Erik Ettrup 01.10.18). Det vil si at kanonene kunne skyte mål helt inn til Stavanger domkirke, Solastranden og Karmøy. Alle kanonene stod på fundamenter som gjorde det mulig å dreie kanonen 360 grader. Alle de fire hovedskytsene ble styrt fra ildledningsbunkeren til Marineküstenbatterie Kvitsøy 2/503, på lokalt folkemunne kalt for kikkerten.

Batteriet på Kvitsøy var det første tyskerne bygget i Rogaland etter invasjonen. Batteriet stod ferdig allerede i juni 1940, men byggearbeidene fortsatte i flere år. Batteriet var satt opp med samme skyts som marinebatteriet på Vigdel. Av standplassen til de fire hovedskytsene er i dag tre i grei stand, men noe overgrodde, den fjerde er noe rasert og delvis begravd (Fjøløy forts venner).

På Kalvanes vest i øynå skal det også ha stått en lyttepost (Thorvald Nøstvold 01.10.18). Den kan man se ringmuren av dag og det skal ha stått to store paraboler tilknyttet dette lytteanlegget.

Med et så stort og godt bemannet forsvarsanlegg er det klart at Kvitsøy var en viktig forsvarspost for tyskerne under 2. verdenskrig. Bare Marinebatteriet med de 4 hovedskytsene var bemannet med 2 offiserer, 21 befal og 143 soldater (Erik Ettrup 01.10.18). Det store innrykket med tyske soldater i starten av 1940 førte til en stor omveltning for Kvitsøysamfunnet og fikk stor betydning for innbyggernes hverdag.

Tyskerbadet

Tyskerne bygget også opp sin egen infrastruktur på Kvitsøy foruten om selve forsvarsanlegget. I tillegg til et eget tysk fengsel ble det blant annet bygget et eget tyskerbad på Meling, et dusjanlegg hvor de tyske soldatene kunne stelle seg. Dusjanlegget var vedfyrt med eget lager for oppbevaring av ved (Thorvald Nøstvold 31.10.2018). Etter krigen ble dusjanlegget brukt av lokale kvitsøybuer ettersom at dusj ikke var vanlig forekomst i private hjem (ibid).

I senere tid er tyskerbadet benyttet til bankbygg for SR-bank før det ble bygget om til kommunens helsestasjon som er byggets funksjon i dag. Bortsett fra et påbygget glassutbygg har bygget samme grunnform som opprinnelig.

Sykehuset

Et eget tysk sykehus som ligger i Skjerastraen ble også bygget. Sykehuset ble bygget som en brakke og ble av de tyske soldatene kalt et lasarett (Thorvald Nøstvold 31.10.2018). Dr. Braun var tysk lege ved sykehuset og det hendte at legen og sykepersonellet stod til tjeneste for lokalbefolkningen på Kvitsøy (ibid).

Det tyske sykehuset er i dag i privat eie og omgjort til fritidsbolig. Bygget er nokså intakt i eksteriøret. Tilknyttet sykehuset lå et tilfluktsrom som fremdeles er bevart (Thorvald Nøstvold 31.10.2018).

4.7 Bygninger, hus og naust

Infrastrukturen på Kvitsøy består av spredt bebyggelse med Ydstebøhavn som «sentrum» og Leiasundet som tidligere «sentrum». Ydstebø og Leiasundet utgjør Kvitsøys tettsteder aust og vest på øya.

Bebyggelsen på Kvitsøy er maritim og preget av et samfunn med fiske og landbruk som hovednæring. Sjøhus og naust utgjør en stor andel av bebyggelsen sammen med bolighus. Det knytter seg spennende og kjente historier til mange av sjøhusene, naustene og boligene og noen av disse er videreført i Kvitsøys egen bygdebok.

SEFRAK-registeret

Registeret er et landsdekkende register for registrering av eldre bygninger og andre kulturminner (Riksantikvaren). Registreringen ble hovedsakelig gjennomført i perioden 1975 – 1995. Bygninger av særlig verdi i Kvitsøy kommune ble registrert av Rogaland fylkeskommune i 2001. Alle de registrerte kulturminnene ble kartfestet, oppmålt og fotografert. Det foreligger ingen restriksjoner for de registrerte bygningene men skal fungere som et varsko til kommunen for å gjøre opp en vurdering av byggets verneverdi før eventuelle tiltak blir godkjent og utført (Riksantikvaren). Bygninger og andre kulturminner som registreres inn i SEFRAK-registeret

blir vurdert til en A, B eller C kategori ut i fra ulike vurderingskriterier. Å registrere et bygg i SEFRAK gir ikke bygget et vern, men det indikerer at bygget har en verneverdi og hvor sterk denne verdisettingen er avgjøres ut i fra om bygget er merket med A, B eller C kategorisering hvor A gir sterkeste verneverdi.

SEFRAK-klassifisering

Klasse A: Verneverdige bygninger med et fredningspotensiale

Klasse B: Verneverdige bygninger som er aktuelle for regulering til hensynssone bevaring

Klasse C: Bygninger som bør underlegges plan- og bygningslovens generelle bestemmelser

Registreringene i SEFRAK-registeret i Kvitsøy kommune vil gjennomgås for å få en oversikt over hvilke bygninger som fremdeles står, hvilke som eventuelt er gått tapt og for å gjøre en ny vurdering av klassifisering av de registrerte bygningene.

Bygninger som er eldre enn 1850 er meldepliktige jf. Kulturminneloven § 25. Det vil si at skal endringer utføres på en bygning eller et hus fra før 1850 må eier melde fra til kommunen for evaluering av verneverdien av bygget. Kommunen vil oversende saken til fylkeskommunen for uttale og ut i fra sin vurdering gi godkjenning eller avslag på melding av endringene (Riksantikvaren).

SEFRAK-registrering i Kvitsøy kommune pr. 2018:

Kategori A: 10 bygg + Kvitsøy fyr

Kategori B: 85

Kategori C: 82

Lauritz Haaland huset

Vesterlid som huset også omtales som ble bygget av den kjente marinemaleren Lauritz Haaland. Haaland stilte ut sine første arbeider i 1881 og fikk raskt stor oppmerksomhet for sine marinemalerier (Ryfylkemuseet 2009 s. 98-106). I sin glansperiode fra ca. 1880 – 1910 var han representert ved de fleste vår- og høstutstillinger samt andre større kunstutstillinger både i Norge og i utlandet (ibid).

Huset Vesterlid i Ydstebøhavn ble bygget i 1889 (Fiskaa H.M. og Falck Myckland H. 1958). Familien Haaland hadde som følge av god inntekt mulighet til å påkoste seg et flott sveitserstilshus med vakre detaljer både i interiør og i eksteriør. I husets ene fløy ble det bygget et kunstgalleri hvor Lauritz Haaland kunne arbeide med sine verk. Etter datidens målestokk var Vesterlidhuset stort og påkostet med en flott hage.

Huset er godt vedlikeholdt gjennom tiden og er i dag i privat eie. Sveitserstilshuset er et av de flotteste på Kvitsøy også den dag i dag. Det er et lokalt kulturminne med stor verdi også nasjonalt fordi det hører til historien om en av Norges største marinemalere. Vesterlidhuset er SEFRAK-registrert med kategori A.

SEFRAK A bygg på Kvitsøy

Olihuset

Huset ligger på den gamle gården på Hvidding og ble bygget i 1830 (Fiskaa H.M. og Falck Myckland H. 1958). Det er et flott midtgangshus med symetrisk fasade (SEFRAK-register 2001). En utkraget ark blir båret av fire søyler og fasaden preges av en dobbeltfløyet gatedør. Huset ble påbygd i 1920-årene men har likevel en autentisk grunnform i forhold til nevnte påbygging. Det er de originale vinduene som fremdeles står igjen i 1. etasje, fasade og gavlvegger (ibid). I dag er huset i privat eie og benyttes som feriebolig.

Heimtun

Huset ble bygget i 1853 og tomten ble skilt ut fra det gamle gårdshuset (bruk 1) på Hvidding i 1958 (Lindanger B. 2009 s. 123). Det er et midtgangshus med symetrisk fasade og en dobbeltfløyet gatedør (SEFRAK-register 2001). Et vaskehus er sammenbygget med huset. I dag fremstår huset med stor grad av autenticitet (ibid).

Sjøtun / Heimly

Sjøhuset ligger ved siden av Kvitsøy preserving i Leiasundet og ble bygget i 1880 (SEFRAK-register 2001). Det er et mindre sjøhus i stavkonstruksjon og lav underbygning i tørmur. Sjøhuset har autentisk grunnform og det er tilført nyere taktekkingsmaterialer (ibid).

Sjøhus gnr 15 bnr 10

Sjøhuset ligger i Leiasundet og ble bygget i 1913 (SEFRAK-register 2001). Det er et særlig stort sjøhus bygget i stavkonstruksjon og som i dag er tilnærmet autentisk (ibid).

Sjøhus gnr 15 bnr 3

Sjøhuset ligger som første sjøhus man møter på når man kommer over brua i Leiasundet til øya Hvidding. Det ble bygget på 1800-tallet og er et intakt vindehus (SEFRAK-register 2001). Sjøhuset er bygget i stavkonstruksjon med lav underbygning i tørmur. Det har autentisk grunnform og stor grad av autenticitet også i eksteriør (ibid)

Sjøhus gnr 15 bnr 92

Sjøhuset lå i Leiasundet og ble bygget i 1916-1918 (SEFRAK-register 2001). Det ble bygget i stavkonstruksjon med lav underbygning i tørrmur og var et stort sjøhus (ibid). Etter mange års forfall ble sjøhuset som følge av konstruksjonssvikt til fare for omgivelsene, og det ble etter vedtak gitt tillatelse til å rive sjøhuset. Sjøhuset ble revet i 2016.

Sjøhus gnr 15 bnr 3

Dette sjøhuset er antatt bygget ca. 1880 (SEFRAK-register 2001). Det er et intakt vindehus bygget i stavkonstruksjon. Sjøhuset har i dag stor grad av autenticitet (ibid).

Sveitserstilshus gnr 15 bnr 8

Det flotte sveitserstilshuset ble bygget i 1901 (SEFRAK-register 2001). Det har autentisk grunnform med tilnærmet autentisk grunnplan og er bygget med midtgangsplan. Eksteriøret er preget av utskårne bjelkehoder og særlig rikt og fint utformet listverk, med profiler, tannsnittbord, kannelyrer og med chevronbord nederst. Chevronbord finner man også på skorsteiner. Vinduene er skiftet ut og er ikke erstattet med autentiske vinduer. Ellers fremstår huset som en tidstypisk og godt bevart bygning (ibid).

Berntsensjøhuset

Denne lille sjøhustomten ble skilt ut fra bruk 8 på Hvidding i 1914 (Lindanger B. 2009 s. 78). Sjøhuset som står her ble oppført av Ole Bartoldus Berntsen i 1905. Derav navnet Berntsensjøhuset (ibid). Sjøhuset er bygget i stavkonstruksjon med en del bruk av trenagler (SEFRAK-register 2001). Det har en autentisk grunnform og det er senere utført en del utskiftning av originale vinduer (ibid). Deler av sjøhuset er nå innredet til sommerbolig.

Solberg

Tomten ble skilt ut fra bruk 1 i 1922 (Lindanger B. 2009 s. 558). Huset ble bygget av Børre T. Jørgensen men ble i 1845 solgt til hans bror Evert Mathias Jørgensen (ibid). Midtgangshuset er utført i klassisistisk stil med symetrisk fasade og dobbelfløyet gatedør (SEFRAK-register 2001). Huset har autentisk grunnform og tilnærmet autentisk eksteriør med tilhugget skifer som taktekke (ibid). I 1977 ble huset solgt videre og benyttes i dag som feriebolig (Lindanger B. 2009 s. 559).

Fyrvokterboligen

Eiendommen hvor fyrvokterboligen ligger ble kjøpt opp av Fyrvesenet og skylddelt fra de fire hovedbrukene på Meling i 1853 (Lindanger B. 2009 s. 326-327). Fyrvokterboligen ble bygget av staten i 1854 som fyrvokterens bolig (Norges bebyggelse). På denne tida var det Stavangermannen Svend Jørstad som var fyrforvalter på Kvitsøy (Lindanger B. 2009 s. 326). Huset var delt i 2 boenheter, en for fyrvokteren og en for fyrvokterassistenten. Huset ble påbygd i 1914 og 1938 og under påbygging i 1938 ble huset også modernisert (Norges bebyggelse). Senere er huset omgjort til bibliotek i 1. etasje og erindringsstue i 2. etasje som blir brukt som møterom og kontor. Her er også laget til en liten museumssamling med gjenstander som ble overlevert fra Borghild Knutsen sitt hus. Fyrvokterboligen er gjennom bruk ivaretatt som kulturminne og er et kulturelt møtested for alle innbyggere som benytter biblioteket og frivillige lag og foreninger som benytter møterommet i 2. etasjen.

Fyrvokterboligen er ikke registrert som et SEFRAK A bygg men er et viktig historisk kulturminne og ivaretas som et kulturminne.

Byggeskikkpris

Byggeskikkprisen i Kvitsøy kommune ble opprettet i 1992 og ble første gang tildelt i 1993. Hvert 5. år siden den gang har Kvitsøy kommune tildelt en kommunal byggeskikkpris. Denne skal stimulere eiere og forvaltere av gammel, verdifull bebyggelse til å verne om antikvariske og arkitektoniske verdier. I tillegg skal prisen stimulere til utvikling og videreføring av den lokale byggeskikken.

Byggeskikkprisen kan tildeles både personer som eier eller forvalter bebyggelse som er rehabilitert eller systematisk vedlikeholdt etter antikvariske prinsipper, og til personer som bygger nye hus tilpasset den lokale byggeskikk, natur og klima.

Disse har fått tildelt Kvitsøy kommunes byggeskikkpris:

Peder Haaland for Sementen på Pittershaugen. Pris tildelt i 1993.

Anders Olsen for Lauritz Haaland huset. Pris tildelt i 1993.

Kari og Arnt Haaland for sitt bolighus. Pris tildelt i 2000.

Harald Hansen for sjøhus i Ydstebøhavn. Pris tildelt i 2004.

Bjarne og Tone Nordbø for Hummervoll sjøhuset. Pris tildelt i 2009.

Kystverket for Trafikksentralen. Pris tildelt i 2014.

4.8 Kulturmiljø

Et kulturmiljø er et område hvor kulturminner inngår i en større sammenheng eller helhet (Riksantikvaren). Slike områder legges ofte inn i kommuners arealplan som en hensynssone bevaring. Det vil si at kommunen jf. Plan- og bygningsloven § 11c kan legge inn bestemmelser for vern og bruk av området. Hensynssone bevaring er en bestemmelse i plan- og bygningsloven som brukes for å verne objekter og områder som har lokal og regional kulturminneverdi.

Kulturmiljø med hensynssone bevaring på Kvitsøy

Ydstebøhavn

Leiasundet

Haganes

Kulturmiljøene Ydstebøhavn, Leiasundet og Haganes er allerede vurdert til hensynssone bevaring ut i fra en vurdering av områdenes verdier. Disse hensynssonene er allerede vernet med bestemmelser i egne reguleringsplaner.

Hensynssone bevaring Ydstebøhavn

I planområdet Ydstebøhavn inngår Ydstebøhavn, Skjeret og Neset. Store deler av Ydstebøhavn, deler av Skjeret og deler av Neset er i reguleringsplanen regulert til hensynssone bevaring. Disse hensynssonene er underlagt egne bestemmelser og retningslinjer.

Formålene med hensynssonene i reguleringsplanen for Ydstebøhavn er å:

- sikre en harmonisk videreutvikling av det tette bygningsmiljøet i Ydstebøhavn
- sikre bevaring av verneverdige enkelthus og bygningsmiljøer
- legge til rette for ny bruk av verneverdige bygninger
- sette rammer for tilpasning av ny boligbebyggelse

Ydstebøhavn er også lagt inn og vernet som tett trehusmiljø av Riksantikvaren. Området som Riksantikvaren har tatt inn i Ydstebøhavn er noe større enn det som er regulert i reguleringsplanen for Ydstebøhavn. I gjeldende kommuneplan er bebyggelsen som ligger innenfor naustrekken i Ydstebøhavn satt av til områder for fremtidig vern. Dette må ivaretas når planen for Ydstebøhavn revideres.

Hensynssone bevaring Leiasundet

Reguleringsplanen for området er under revisjon. Planarbeidet legger opp til videreføring av området som er regulert til hensynssone bevaring med formål om å bevare automatisk fredete kulturminner og bevare og rehabilitere det verneverdige bygningsmiljøet.

Fylkesrådmannen i Rogaland anbefaler å utvide hensynssone bevaring i Leiasundet for å favne om helheten av den verneverdige bebyggelsen i området og sikre at området blir ivaretatt som en viktig del av Kvitsøys identitet og særpreg. Fylkesmannen anbefaler også å utarbeide noen generelle bestemmelser som går på bevaring av SEFRAK – registrerte bygg som i dag ikke ligger innenfor hensynssone i planområdet

Reguleringsbestemmelsene for Leiasundet slår fast at alle bygningsmessige tiltak på eksteriøret til bevaringsverdige bygninger samt ny bebyggelse og nye anlegg skal forelegges antikvarisk myndighet før det gis tillatelse til tiltak.

Hovedformålene med reguleringsplanen for Leiasundet er å:

- revitalisere Leiasundet som boområde
- sikre bevaring av verneverdige enkelthus og bygningsmiljøer
- legge til rette for bruk av verneverdige bygninger
- legge til rette for ny boligbebyggelse

Hensynssone bevaring Hagenes

Det er nedlagt bestemmelser for bruken av sjøhusene, bevaringsforhold og forbud mot å rive disse.

Reguleringsplanen for Hagenes skal:

- sikre de verneverdige naustene i strandsonen

Privat innsats

De offentlige myndighetene danner et rammeverk for arbeid med vern og bruk av kulturminner og kulturmiljø. Likevel er det den private innsatsen som kontinuerlig legges ned som utgjør størst betydning for vern, vedlikehold og bruksverdien av kulturminner. Godt vedlikehold fra huseiere, bønder og andre forvaltere har en viktig verdi for bevaring av det fysiske bygningsmiljøet.

Godt vedlikehold og estetikken i omgivelsene gir noen signaler videre om at omgivelsene har en betydning for oss. Man skal ikke kimse av smitteeffekten. Innvirkningen enkeltpersoners innsats har på et helhetlig bygningsmiljø kan ha stor innvirkning og en stor påvirkningskraft. Disse enkeltpersonene er viktige ressurser og utgjør en viktig verdi for fellesskapet. Eiere av bygg i hensynssone bevaring har fortrinnsrett til tilskudd for vedlikehold som skal bidra til å lette arbeidet med å ivareta disse kulturminnene.

I Kvitsøy kommune har man også flere frivillige lag og foreninger som aktivt tar ansvar for å vedlikeholde og restaurere kulturminner, her kan nevnes blant annet Historielaget, Foreningen Kvitsøy I, Hummermuseets vennegjeng og kirkeringen.

KULTURMINNEPLAN

Oppsummering og sammendrag

Kvitsøy kommune er rik på kulturminner og kulturhistorie. Hver kommune og hvert sted har en kulturarv som ivaretas. Noen steder er den veldig lik, andre steder ulik. Og noe er unikt nasjonalt. Kulturminneplanarbeidet har gitt fokus på Kvitsøy sin felles kulturarv, og sett på hvilket felles fotfeste vi har i forståelsen av hvem vi er som samfunn. Arbeidet har også vært en bevisstgjøring i forhold til historien og temaet kulturminner, og kulturminneplanen vil også være et dokument i kommunes arbeid med arealutvikling og planarbeid generelt.

Nettopp dette med å forstå vår felles identitet og hva som er Kvitsøys særpreg og kvaliteter gir et godt grunnlag for å stå støtt i videre utvikling, både innenfor kultur, samfunn, næring og i fremtiden med ny fastlandsforbindelse. Kulturminnene vil gi forståelse og kunnskap om hvem vi er, og gjennom våre kulturminner kan andre bli kjent med oss. På denne måten er kulturminnene et både kunnskaps- og opplevelsesgrunnlag for inkludering av nye innbyggere, og sammen vil vi skape ny historie og ny kulturhistorie.

Kulturminneplanen gir Kvitsøy et godt fotfeste med oversikt over automatisk fredede kulturminner, verneverdige nyere kulturminner, de under vann, kulturmiljø og kulturlandskap. Tiltaksplanen legger føringer for ivaretagelsen og bruken av kulturminnene slik at Kvitsøy forblir en levende øy med godt fotfeste.

KULTURMINNEPLAN

Tiltaksplan

Tiltaksplanen skal synliggjøre de behov for tiltak som gjør seg gjeldende for de enkelte kulturminner, - miljøer og –landskap i tråd med planen.

De foreslåtte tiltakene prioriteres i kommunens arbeid med kulturminner og kulturminnevern. I noen tilfeller må en ta forbehold om at tiltakene prioriteres i økonomiplanen/budsjett. Det må også forbeholdes muligheten for å endre tiltaksplanen eller legge inn nye tiltak dersom det oppstår et akutt behov i planperioden. I tillegg bør en ha mulighet til å revidere tiltaksplanen dersom det oppstår forsinkelser eller enkelte tiltak gjennomføres tidligere eller ikke kan gjennomføres. Tiltaksplanen legges inn i de årlige budsjett- og økonomiplanene.

Konkrete tiltak og prosjekter:

Tiltak	Tidsplan	Økonomi	Ansvar
Forvaltning og praktiske tiltak			
Gjennomgang av SEFRAK-registeret i forhold til eksisterende boliger og videre vurdering av disse.	2020	50.000	Kvitsøy kommune, planavdeling kulturavdeling, ekstern konsulent
Få oversikt og kartfeste krigsminnene fra forsvarsverket langs kulturstien vest i øynå	2019	50.000	Kvitsøy kommune, planavdeling kulturavdeling
Hummerparkene legges inn med skravur i kommuneplanens arealdel for å sikre ivaretagelse av hummerparkene. Bestemmelsene knyttet til skraveringen arbeides inn i kommuneplanens arealdel.	2019	Knyttes sammen med arealdel for kommuneplan	Kvitsøy kommune, planavdeling
Verneverdige kulturminner i tråd med denne planen registreres i Askeladden (kartoversikt fra Riksantikvaren)	2019	Adm.ressurs	Kvitsøy kommune, kulturavdeling

2015 Rapport Kultursentrum Grøningen og videre utvikling av Hummermuseet, fiskemottaket, klekkeriet og de innvendige utstillinger.	2019-2025	Innarbeides i årlige budsjett	Kvitsøy kommune, kulturavdeling, teknisk avdeling, venneforening m.fl
Ydstebøhavn 2030 for «levende sentrum med sjel» sine tiltak knyttet til kulturminner i denne planen.	2019	innarbeides i fremtidige budsjett etter plan	Kvitsøy kommune, planavdeling, kulturavdeling
Vurdere videre arbeid med immaterielle kulturminner og kulturhistorisk bygdebok i samarbeid med historielaget og andre. Bør ha egen arbeidsgruppe.	2020	300.000	Kvitsøy kommune, kulturavdeling, historielag, arb.gruppe
Restaurering av Kvitsøy kirke i henhold til vedtatt rehabiliteringsplan.	2019-2022	Innarbeides i årlige budsjett	Kvitsøy kommune, teknisk avdeling, Kvitsøy kirkelige fellesråd
Utarbeidet gravminneplan til behandling og vedtak hos kommunestyret. Tiltak knyttet til vern arbeides inn i videre arbeid med forvaltning av kirkegården.	Årlig	Innarbeides i fremtidige budsjett etter behov	Kvitsøy kommune, teknisk avdeling, kulturavdeling, Kvitsøy kirkelige fellesråd
Tiltak og beskrivelse knyttet til skjøtselsplan for landbruket sees sammen med videreutvikling av kulturlandskapet	Årlig	Adm.ressurs	Kvitsøy kommune, planavdeling, landbruksavdeling
Tursti Hestholmen Krågøy utarbeides videre i henhold til plan og etableres delvis i forkant av Rogfast-åpning og fullstendig etter at områdene ikke lenger er utleid.	2020-2027	Adm.ressurs, tiltak ifht økonomi ikke vurdert enda.	Kvitsøy kommune, Planavdeling, kulturavdeling
Gjennomgang av historien til fortøyningsringmerkene og kartlegge hvor de er og antall. Vurdere gjenoppmaling.	2019	Adm.ressurs	Kvitsøy kommune, kulturavdelingen, historielaget

Formidling			
Partnerskapssamarbeid «En kjede av fyr» for ivaretagelse av Kvitsøy fyr, knyttet til den eksisterende historien og ved vern gjennom bruk. Årlig aktivitetskatalog «On the Edge».	Årlig	Ca. 5.000	Kvitsøy kommune, kulturavdelingen
Hummermuseet og museumsfaglig samarbeid for formidling av lokal historie og kultur, og videreutvikling av museet.	Årlig	Innarbeides i fremtidig budsjett etter plan.	Kvitsøy kommune, kulturavdelingen, Ryfylkemuseet, venneforening
Formidle hummerparkenes historie og betydning for Kvitsøy og kulturmiljøet gjennom informasjon og aktivitet på hummermuseet.	Kontinuerlig	Eksisterende	Kvitsøy kommune, kulturavdelingen, Ryfylkemuseet, venneforeningen
Støtte historielagets viktige arbeid med innsamling og formidling av felles historie og kultur.	Årlig	Kulturmidler	Kvitsøy kommune, kulturavdeling, historielaget
Kulturminneplan deles ut til alle husstander for eierskap knyttet til felles identitet og kulturminner	2019	50.000	Kvitsøy kommune, kulturavdelingen
Formidling av kulturminner på Kvitsøy med brosjyren «Tur med kultur – kulturløype med kulturminner, turstier og severdigheter».	Årlig	Ved nytt opptrykk 5000	Kvitsøy kommune, kulturavdelingen
Utdeling av byggeskikkpris hvert 5. år for å stimulere eiere og forvaltere av gammel, verdifull bebyggelse til å verne om antikvariske og arkitektoniske verdier, og for å stimulere til utvikling og videreføring av den lokale byggeskikk.	2019, 2024, osv	25.000 hver 5. år	
Gjennomgang av informasjonsmateriell og veileder for bygninger i hensynsone for bevaring.	2019	50.000	Kvitsøy kommune, planavdeling, kulturavdeling, ekstern ressurs

Ivaretagelse, praktiske tiltak			
Gamlekaien istandsettes i forhold til bruk, og i tråd med kulturminneplanens formål om å ivareta det historiske med kranen, trapp og pakkhus.	2019	400.000	Kvitsøy kommune
Kranen på gamlekaien (ligger på fiskemottaket) restaureres og settes opp på gamlekaien.	2019	50.000	Venneforening hummermuseet, Kvitsøy kommune, teknisk driftsavd.
Istandsetting av hummerhytte i Ternøy, i tråd med historiske bilder og beskrivelse.	2019		Historielaget
Piggsteinsgjerdene langs turstien vest settes i stand, brukes og bevares for ettertiden. Skjøtselsplan for landbruket ligger som underlag og vil kunne gi grunneiere mulighet for SMIL-midler.	Kontinuerlig	Grunneier og SMIL midler	Grunneiere
Støtte istandsetting av Losskøyta Kvitsøy I med midler, administrativ støtte knyttet til fylkeskommune og riksantikvar. Arbeide for innlemming i Ryfylkemuseet.	2017-2020	250.000 (allerede vedtatt og delvis utbetalt)	Kvitsøy kommune, kulturavdeling, Foreningen Kvitsøy I
Vurdere tiltak i forlengelse og markering av betydningen av kulturlandskapsprisen 2017, enten i form av fysisk merke i landskapet eller direkte tiltak.	2019	Adm.ressurs i vurdering. Tiltak ifht økonomi ikke vurdert.	Kvitsøy kommune, kulturavdeling
Skjøtsel av kulturlandskapet og områder rundt fyret, steinkorset, St.Clemens, turstier, fort og fornminner i form av beite.	Årlig	Bønder	Sauene på Kvitsøy

Lovverk

Lov om kulturminner, 1979.

Registreringssystem

Riksantikvaren, Askeladden.

Rogaland fylkeskommune, SEFRAK-register 2001.

Plandokumenter

Strategiplan for tiltak i landbrukets kulturlandskap Kvitsøy kommune 2011 – 2018. Kvitsøy kommune.

Rapporter og Meld. St.

Miljøverndepartementet 2013. *Framtid med fotfeste, Kulturminnepolitikken.*

Universitetet i Stavanger Arkeologisk museum 2018. *Steinalderboplasser på Kvitsøy.* Oppdragsrapport 2018/10.

Bøker

Bakkevig E. 2008. *Skipsforlis rundt Jæren. Fra Åna Sira til Skudeffjorden.* E. Bakkevig.

Fiskaa H.M. og Falck Myckland H. 1958. *Norges bebyggelse, Heradsbind Rogaland, midtre del.* A/S Norsk faglitteratur.

Kjell Arild Pollestad 2012, *Snorre Sturlason «Heimskringla» Norske konge sagaer.* Gyldendal forlag.

Lexow J.H. 1991. *Kvitsøy kirke i Frå haug ok heidni* nr. 3 1991. Rogaland arkeologiske forening.

Lindanger B. 2009. *Kvitsøy Gard og slekt.* Kvitsøy kommune.

Rennesøy, Mosterøy og Kvidsøy heradstryra 1981. *Rennesøy prestegjeld 1837-1937.* Dreyer Aksjeselskap Stavanger.

Stavanger kommune 1956, *En by i kamp: Stavanger bys historie 1536-1814.* Hovedkommisjonen Stabenfeldt Forlag.

Avhandlinger/tidsskrifter

Alræk Dugstad S. 2018. *Fra hauk ok heidni* nr. 1 2018.

Baug I. 2001, hovedfagsoppgave i arkeologi

Hernæs P. 1986 . *Fra hauk ok heidni* nr. 1 1986.

Moëll Pedersen G. 2017. *Fra haug ok heidni* nr. 4 2017.

Brev og mail

Kystverkmusea V/ Frode Pilskog 31.10.2018.

Foreningen Kvitsøy I 27.11.2016. *Søknad: Tilskuddsordning for kulturhistoriske fartøyer i Rogaland*. Sendte Rogaland Fylkeskommune 27.11.2016.

Riksantikvaren, Lexow J. H. 1951. Brev til Nicolay Hvidding datert 13.04.1951.

Riksantikvaren, Tor Kristian Torsvik 26.10.2016.

Brosjyrer

Kvitsøy historielag 2017. *Kvitsøysambandet 1870-2017*.

Lunde E.P. 2003. *Kvitsøy kirke*. Kvitsøy menighetsråd.

Ryfylkemuseet 2009. *Folk i Ryfylke, Kvitsøy humpermuseum*. Ryfylkemuseet.

Befaringsnotater

Kvitsøy historielag 03.03.2018. Befaring til Ternøy.

Muntlige kilder

Erik Ettrup 01.10.2018. Krigsminnebefaring, Kvitsøy. Ettrup er medlem i Militærhistorisk forening Rogaland.

Henrik Haaland m. fl. pers. medd. 2012. *Skjøtselsplan for Kvitsøy kommune i Rogaland*. Ambio Miljørådgivning.

Thorvald Nøstvold 01.10.2018. Krigsminnebefaring, Kvitsøy.

Thorvald Nøstvold 31.10.2018. Telefonsamtale.

Nettsider

www.riksantikvaren.no

www.fylkesmannen.no

www.fjologyfort.no

KULTURMINNEPLAN

Vedlegg; Liste over arkeologiske kulturminner på Kvitsøy

Førreformatorisk tid

- Ankringsplass (Krågøynå)
Askeladden ID: 212849
- Varde i stein (Hedlesøynå)
Askeladden ID: 161130
- Sjømerke (Vardholmen)
Askeladden ID: 161128
- Bosettingsområde (Kalvholmen)
Askeladden ID: 24438
Funn av gravrøyser, en hustuft og steinlegning.
- Bautastein (Sandøynå)
Askeladden ID: 218935
- Gårdsanlegg (Sandøynå)
Askeladden ID: 218933
- Gårdsanlegg (Sandøynå)
Askeladden ID: 218928
- Rydningsrøys (Sandøynå)
Askeladden ID: 218930

Steinalder

- Bosetting – aktivitetsområde
Askeladden ID: 219328
Fjernet etter utgravinger i 2015 i forbindelse med RogFast.
- Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID: 159187
Fjernet etter utgravinger i 2015 i forbindelse med RogFast.

- Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID: 159188
Fjernet etter utgravinger i 2015 i forbindelse med RogFast.
- Bosetning-aktivitetsområde (Hedlesøynå)
Askeladden ID: 159190
- Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID: 159189
Fjernet etter utgravinger i 2015 i forbindelse med RogFast.

Eldre jernalder

- Båstø-anlegg (Krossøynå)
Askeladden ID: 44306
- Gravminne (Krossøynå)
Askeladden ID: 24433
- Bautastein (Krågøynå)
Askeladden ID: 212847
- Rydningsrøyslokalitet (Krågøynå)
Askeladden ID: 34740
- Gravminne (Krågøynå)
Askeladden ID: 34739
- Gårdsanlegg (Hedlesøynå)
Askeladden ID: 34738
- Gårdsanlegg (Sauholmen)
Askeladden ID: 159358
- Gårdsanlegg (Austre Buøynå)
Askeladden ID: 72043

- Gårdsanlegg (Kalvholmen)
Askeladden ID: 44307
- Gårdsanlegg (Kalvholmen)
Askeladden ID: 72047

Yngre jernalder

- Steinkorset på Kyrkjevold
Askeladden ID: 64459
- Bosettingslokalitet (Rossøy)
Askeladden ID: 24436
- Gjerde-innhegning (Kalvholmen)
Askeladden ID: 24437
- Gårdsanlegg (Kalvholmen)
Askeladden ID: 72046
- Gårdsanlegg (Vestre Buøynå)
Askeladden ID: 5264
- Stalshaugen gravminne
Askeladden ID: 72044
- Bautastein på Meling
Askeladden ID: 5265

Middelalder

- Kvitsøy kirkested
Askeladden ID: 84872
- Kirkeruiner St. Clemens kirken
Askeladden ID: 44305
- Havneanlegg (Krågøynå)
Askeladden ID: 213287

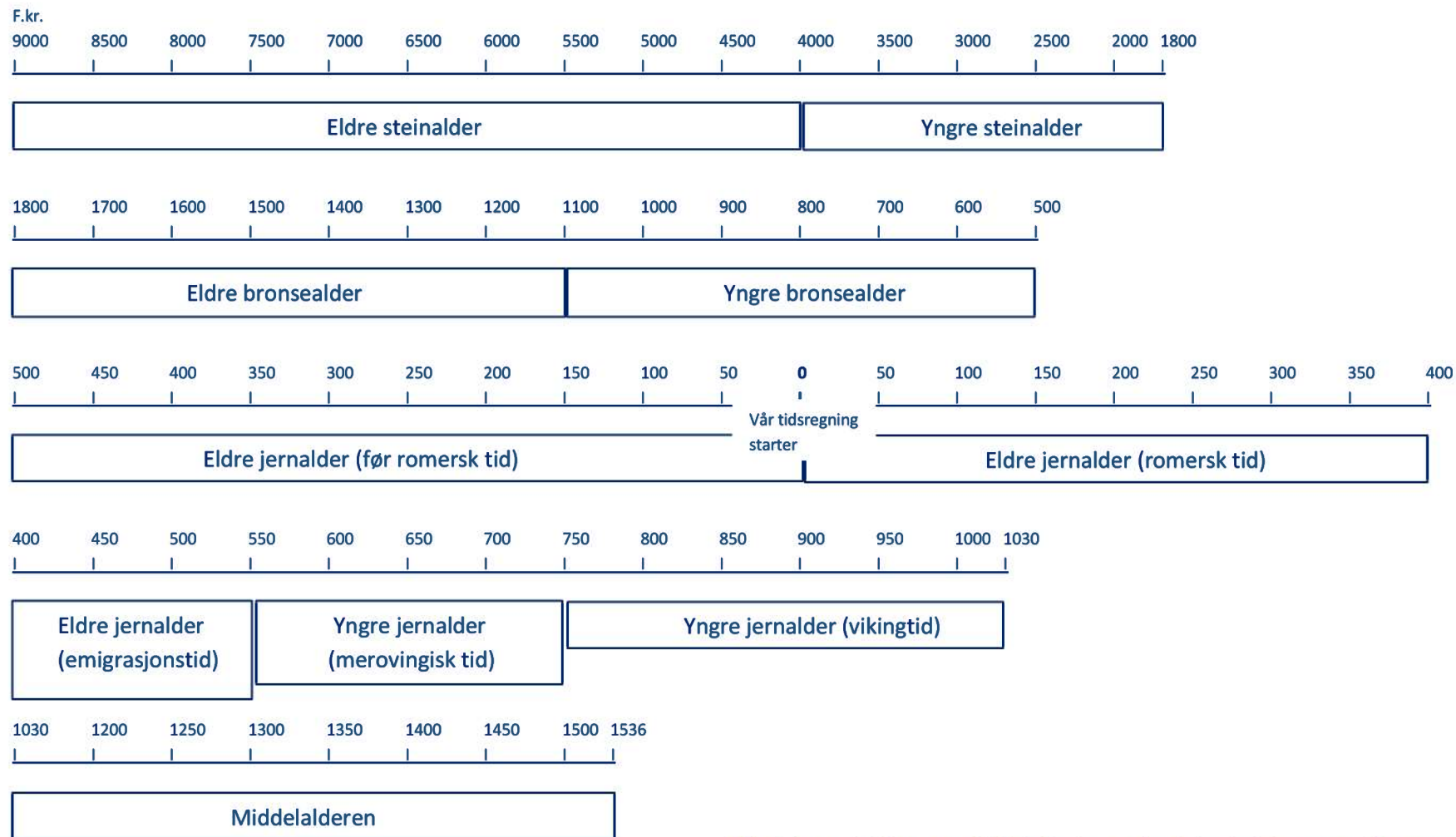
- Forlislokalitet (Leiaskeret)
Askeladden ID: 90101

Nyere tids kulturminner

- Marin lokalitet, Skotahamn (Krågøynå)
Askeladden ID: 90091
- Kvitsøy fyrstasjon
Askeladden ID: 86999
- Havneområde, Leiasundet
Askeladden ID: 161068

KULTURMINNEPLAN

Tidslinje førreformatorisk tid

Tidslinje utarbeidet etter tidslinje innhentet fra Arkeologisk museum i Stavanger